

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

IGOR MILANOVIĆ

DRŽAVLJANSTVO V DOBI GLOBALIZACIJE

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Igor Milanović

Mentor: doc.dr. Jernej Pikalo

DRŽAVLJANSTVO V DOBI GLOBALIZACIJE

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

Zahvaljujem se vsem, ki so mi s svojimi nasveti in pozitivnimi mislimi pomagali pri diplomskem delu, še posebej pa modrooki Rusalkici.

*NIKOLI NE BOMO IZVEDELI, KER ŽE VEMO.
Asta Čater*

Državljanstvo v dobi globalizacije

Hitri proces globalizacije je povzročil spremembe na vseh področjih (politika, gospodarstvo, človekove pravice...) človekovega življenja. Ta proces je tudi močno vplival na tradicionalno državljanstvo, ki se v dobi združevanja in ustvarjanja novih nadnacionalnih form še ni začelo prilagajati novemu globalnemu času in izzivom, ki jih globalizacija prinaša. Kot odgovor na »krizo« tradicionalnega državljanstva v dobi globalizacije delo ponuja idejo globalnega državljanstva, ki naj bi bil nekakšen evolucijski naslednik tradicionalnega državljanstva. Preden pa bi globalno državljanstvo lahko aplicirali v svetovni sistem, moramo definirati vlogo nacionalne države in mednarodnih institucij v tem procesu. Delo predpostavlja, da bi lahko mednarodne institucije ob podpori nacionalnih držav hitreje in učinkovitejše aplicirale globalno državljanstvo. Kot alternativa mednarodnim institucijam se pojavlja ideja globalne države, ki bi globalnemu državljanu omogočila globalno državljanstvo. Globalno državljanstvo trenutno obstaja le kot hipotetična ideja, ki je za nekatere teoretike zgolj fikcija in neuresničljiva možnost. Za druge spet je to neizogibni proces, ki ga je povzročila globalizacija z vsemi svojimi vplivi. Trenutno je Evropska unija edini primer globalnega državljanstva na regionalni ravni.

Ključne besede: globalizacija, državljanstvo, država, institucije

Citizenship in an Era of Globalization

The process of globalization has caused changes in every aspect (politics, economy, human rights...) of a human life. This process has also powerfully influenced traditional citizenship, which didn't manage to adapt to the new globalization era. This diploma work offers an idea or potential solution for the problem of traditional citizenship in the globalization era. The potential solution is global citizenship, which could be a successor of traditional citizenship. Before we could transform global citizenship in the world political system, the role of national states and international institutions in this process should be defined. We assumed that international institutions with the support of national states could transform global citizenship in the world political system much faster and more efficiently. An idea of a global state, which would enable a global citizen to have global citizenship, could be an alternative to international institutions. At the moment, global citizenship exists only as a hypothetical idea, which is for some theorists only a fiction and an unrealized option. For others, this is just an inevitable process, which was caused by globalization with all its influences. The European Union is the only example of global citizenship on the regional level at the moment.

Key words: globalization, citizenship, state, institutions

KAZALO

1. UVOD.....	6
1.1 POJMOVNO–HIPOTETIČNI OKVIR.....	10
1.1.1 <i>Opredelitev temeljnih pojmov.....</i>	<i>10</i>
2. HIPOTEZA	15
3. DRŽAVLJANSTVO	16
3.1 ZGODOVINSKI ORIS DRŽAVLJANSTVA	18
3.2 VRSTE DRŽAVLJANSTVA	20
4. EKONOMSKA ENAKOST KOT POGOJ OBSTOJA DRŽAVLJANSTVA V ČASU GLOBALIZACIJE	23
5. GLOBALNO DRŽAVLJANSTVO.....	26
5.1 FEDERALISTIČNO DRŽAVLJANSTVO.....	28
5.2 DIFERENCIACIJSKO DRŽAVLJANSTVO.....	31
5.3 DRŽAVLJANSTVO V GLOBALNI PRIHODNOSTI	31
6. ODNOS DRŽAVE DO DRŽAVLJANSTVA V DOBI GLOBALIZACIJE.....	34
7. GLOBALNO DRŽAVLJANSTVO: UTOPIJA ALI NEIZBEŽNA PRIHODNOST?.....	38
7.1 AKTIVNA PARTICIPACIJA KOT POMEMBEN POGOJ GLOBALNEGA DRŽAVLJANSTVA ...	42
7.2 SKUPNA JAVNA KULTURA GLOBALNEGA DRŽAVLJANSTVA?.....	43
7.3 POMEMBENOST GLOBALIZACIJE Z VIDIKA GLOBALNEGA DRŽAVLJANSTVA	43
7.4 USTREZNOST MEDNARODNE ZAKONODAJE.....	44
7.5 OBVEZNOSTI NA RAZLIČNIH NIVOJIH.....	45
7.6 ODNOS MED MEDNARODNO ZAKONODAJO IN MORALNIMI CILJI V PRIZMI GLOBALNEGA DRŽAVLJANSTVA	47
8. GLOBALNO DRŽAVLJANSTVO POTREBUJE GLOBALNO VLADO?	49
8.1 GLOBALNA VLADA – NUJNOST ALI NEVARNOST ZA GLOBALNO DRŽAVLJANSTVO ...	53
9. KOZMOKRACIJA KOT MOŽNA OBLIKA GLOBALNE VLADE.....	57
10. UČINKOVITA GLOBALNA VLADA.....	60
11. ZAKLJUČEK.....	61
12. VIRI IN LITERATURA.....	65

1. UVOD

Proces globalizacije se je dotaknil vseh sfer človekovega obstoja. Čutiti je izreden vpliv globalizacije na svetovno gospodarstvo, politiko, socialne razmere, ... prav tako pa tudi na človekov status znotraj države, v kateri živi, in tudi zunaj njenih meja. Eden izmed pomembnejših človekovih statusov znotraj države je tudi državljanstvo, ki definira posameznikov položaj z vidika obveznosti in pravic.

Državljanstvo je pravni, politični in socialni konstrukt, ki ima notranje in zunanje pravice ter dolžnosti. O konstruktju lahko govorimo, ker je državljanstvo umetna tvorba, ki si jo je človek skozi zgodovino oblikoval in skoval do današnje oblike, da bi zaščitil lastne »skupinske« interese. Skozi zgodovino je človek formiral različne oblike skupnega življenja. Ti konstrukti pomenijo umetne tvorbe, ki jih je osnoval človek, da bi lažje preživel in tudi na nek način pokazal svoj razvoj. Danes se ti konstrukti kažejo v obliki držav ter drugih političnih in socialnih združenj. Eden izmed teh pomembnih konstruktov je tudi državljanstvo, ki spada med osnovne, fundamentalne stebre vsake demokratične države.

V vsaki demokratični državi imamo torej demokratično državljanstvo, ki je precej kompleksen pojem, saj ne obsega le različnih vrst demokracij, ampak tudi različne poglede in družbena področja, na katerih se uveljavlja. Ne smemo pa pozabiti, da ima demokratično državljanstvo svoje močne in šibke točke in je situacijsko spremenljivo (Klemenčič in Novak 2007: 5–11).

Globalizacija bo vsekakor močno vplivala na tradicionalno razumevanje državljanstva; v novi skupni eri človeštva bo državljanstvo dobivalo novo obliko in pomen. V novem, globalnem svetu bodo ljudje postali državljani več različnih globalnih »družb« oz. združenj. Sistem globalno svetovnega državljanstva je na nek način neizbežen. Zelo verjetno je, da bo spremenil tradicionalne poglede na klasično državljanstvo znotraj ene države. Če se bo ljudem uspelo prilagoditi na nov sistem in pri tem ohraniti tradicionalne

prvine, bomo priča revolucionarnemu povezovanju človeštva, v nasprotnem primeru pa lahko pričakujemo konflikte globalnih razsežnosti.

Audiger (2000: 7) pravi, da propad evropskih komunističnih režimov in navidezni konsenz glede demokratičnega državljanstva nista odpravila razprav, različnih mnenj in konfliktov med različnimi državami, skupinami in posamezniki. Te razlike ne izhajajo samo iz različnih kulturnih in družbenih tradicij, ki naj bi se v bližnji prihodnosti združile v nejasno hipotetično globalno državljanstvo; odsevajo tudi različne načine ocenjevanja današnjega sveta, različne načine stalnega prevrednotenja naše preteklosti in izražanja naših pričakovanj glede prihodnosti. Najnovejše študije se seveda strinjajo, da so se naše družbe temeljito spremenile, z njimi pa tudi teoretični koncepti in praktične posledice za državljanstvo. Vsebina tega koncepta se širi in raste s povečevanjem raznolikosti načinov prisotnosti v svetu in odnosov z drugimi. Zveze in zavezništva postajajo mnogovrstna in gibljiva. Država, še posebej nacionalna država, ni več končno ali najbolj legitimno središče oblasti (končno glede zagotavljanja modela sobivanja v svetu, ki ga sestavljajo jasno razmejena področja; legitimno glede predstavljanja skupne blaginje vseh državljanov).

Falk (v Rebolj 2004: 68) analizira tezo pojemanja vloge državljanstva v globalizacije skozi različne faktorje. Prvi je spremenjena vloga države, kjer ugotavlja, da globalizacija minimalizira politične razlike znotraj držav med tekmujočimi strankami in tako »trivializira volilni obred« (Falk v Rebolj 2004: 68). Vzpon civilizacijskih, verskih in etničnih identitet, povezan z delno premestitvijo države kot vira politične identitete, je drugi; nove oblike »polzečih« politik proti globalizaciji, ki prihajajo iz obrobja v glavni tok kot nov politični fenomen, so tretji; četrtega predstavlja vzpon ne-zahodnih perspektiv, ker je prihodnost državljanstva skrb Zahoda, zadeva pa predvsem intracivilizacijski pristop; naslednji so trendi k postheroični geopolitiki, kjer gre za to, da patriotizem državljanov ni več ključen za operacije »nacionalno varnostne države« (Falk v Rebolj 2004: 68).

Falk (v Wiseman 1998: 4) pravi, da na eni strani tradicionalno državljanstvo funkcionira v določenem prostoru, na drugi strani pa globalno državljanstvo trenutno funkcionira kot »začasni element«, ki si želi izboriti svoj prostor v prihodnosti in v tej »borbi« poskuša posameznika pretvoriti v »državljana romarja«. Državljan romar naj bi bil posameznik, ki je na poti v »državo«, ki bo v prihodnosti ustanovljena v skladu z bolj idealističnimi in normativističnim konceptom politične skupnosti.

Globalno državljanstvo trenutno obstaja le kot hipotetična ideja, ki ni tako daleč od uresničljivosti. Evropska unija nam nudi nekakšen neposreden primer globalnega državljanstva na regionalni ravni. Oseba, ki živi znotraj Evropske unije (EU), je hkrati državljan nacionalne države in državljan EU. Katero državljanstvo ima večjo težo za osebo je stvar osebne percepcije ter želje po globalnem ali tradicionalnem. Prebivalci Evrope imamo možnost, da se identificiramo kot pripadniki nacionalne države in kot Evropejci. Evropska unija je tudi unija državljanov. Že danes so državljanji članic tudi državljanji EU. »Evropska unija predstavlja visoko inovativno obliko oblasti, ki ustvarja okvir čezmejnega sodelovanja« (Held 2000: 426). Državljanstvo EU je treba razumeti kot korak naprej od zgolj ekonomske evropske integracije; državljanji niso več le podrejeni pravilom EU, temveč del dinamičnega procesa evropske integracije in dejavnosti Unije, ki vse bolj vpliva na njihovo življenje (Zupančič 2003: 7).

Will Kymlicka (v Banks 2003: 1) pravi, da v 21. stoletju potrebujemo novo vrsto državljanstva. To novo vrsto državljanstva Kymlicka imenuje multikulturno državljanstvo, ki temelji na pravici in potrebi državljanov, da ostanejo »zvesti« lastni kulturi matične družbe ter nacionalni kulturi.

Na eni strani obstaja želja po globalnem združevanju v eno samo veliko svetovno združbo, na drugi strani pa obstajajo tradicionalne smernice, ki bi rade ohranile pomene nacionalne države in s tem tudi pojmovanje klasičnega državljanstva. V katero smer se bo »obrnilo« državljanstvo in do katere mere bo globalizacija vplivala nanj, je odvisno v prvi vrsti od volje ljudi, svetovne politike ter globalnega gospodarstva.

V pričujočem diplomskem delu bomo poskušali raziskati pomen državljanstva v dobi globalizacije in ali globalizacija vpliva na državljanstvo. Zanimal nas bo odnos politike in institucij do državljanstva v dobi globalizacije. Poskušali bomo tudi predstaviti možnost globalnega državljanstva. Po eni strani se svet povezuje, meje padajo, nastaja globalna politika, po drugi strani pa je še vedno čutiti močno pripadnost matičnim državam, promocijo državljanstva ter tendence po ohranitvi pomena tradicionalnega državljanstva in s tem tudi nacionalne identitete.

Naloga sem se lotil z metodo preučevanja obstoječe literature. Poleg sekundarnih virov bom uporabil behavioristični in institucionalni pristop raziskovanja v politični znanosti. Prevladujoča metoda bo analiza sekundarnih virov, kjer bomo vsebino virov najprej analiziral in potem naredil sintezo.

Osrednji del naloge smo razdelili na 4 glavna poglavja, in sicer:

Uvodoma bomo definirali ključne pojme in orisal moderno državljanstvo ter njegove »probleme« v dobi globalizacije. Za razumevanje razvoja in narave državljanstva pa bomo predstavil krajši zgodovinski oris.

V nadaljevanju se bomo ukvarjali z idejo globalnega državljanstva in kritiko te ideje. Glede na hitre in močne globalizacijske tokove, ki vplivajo na celoten svetovni sistem (socialni, politični, gospodarski...), je potrebno tradicionalno državljanstvo v soju teh sprememb redefinirati oz. usmeriti njegovo razvojno in adaptivno pot v eri globalizacije. Nenehne spremembe v dobi globalizacije namreč zahtevajo in kličejo po novi obliki državljanstva.

Nadaljeval bomo s preučevanjem vloge nacionalnih držav ter mednarodnih institucij pri vprašanju državljanstva v dobi globalizacije ter njihovo vlogo pri razvoju oz. možnosti implementacije globalnega državljanstva. V tem delu naloge bomo tudi poskusili odgovoriti na vprašanje, ali je ideja o globalnem državljanstvu samo neka neuresničljiva fikcija oz. iluzija, ali pa je globalno državljanstvo evolucijski naslednik tradicionalnega državljanstva.

V zaključku dela se bomo ukvarjali z vprašanjem, ali globalno državljanstvo potrebuje globalno državo. Izhajali smo iz dejstva, da tradicionalno državljanstvo oz. nacionalno državljanstvo potrebuje nacionalno državo. Predstavili bomo idejo o globalni državi, ki ščiti globalnega državljana. Kot nasprotje tej ideji smo poskušali pokazati možnost, da bi mednarodne institucije prevzele vlogo in naloge neke globalne nadvladavne forme, ki bi omogočila globalno državljanstvo in varovanje le tega.

Preučevanje državljanstva v globalni dobi smo omejili na prostor demokratičnih, parlamentarnih, večstrankarskih držav (Kanada, Združene države Amerike (ZDA), EU, Japonska, Avstralija...).

1.1 POJMOVNO–HIPOTETIČNI OKVIR

1.1.1 Opredelitev temeljnih pojmov

Država: Politična skupnost, nastala na temelju splošno sprejetih pravil. Kot poseben aparat moči, ki jamči za varnost vseh članov skupnosti, se pojavlja šele v novem veku, prvič kot absolutna monarhija v 17. st. Od 18. st. se razvija liberalna teorija države; država kot instrument družbe, naroda in naposled posameznika državljana, čigar obstoj je zajamčen z lastnino. Temu se sčasoma pridruži model pravne države, vladavina prava, v kateri so vse pravice univerzalne in vladajo strogo formalna pravila. Moderna demokratična država ima predstavniško in parlamentarno ureditev; pod vplivom socialističnih in socialno demokratičnih idej postopno širjenje dejavnosti države na

področje civilne družbe; v 20. st. koncept socialne države oziroma države blaginje (Leksikon CZ 2000: 223)

Če sledimo Maxu Weberu, pod pojmom država na splošno pojmujeemo zgodovinsko določeno obliko organizacije, moči ali zgradbe oblasti, katere značilnost je, da ima zakonit monopol nad sredstvi za prisilo. Z drugimi besedami, značilnost sodobne države je politični monopol (Matteucci 1999: 87).

V moderni zahodni politični misli je ideja države pogosto povezana s stališčem neosebnega, privilegiranega zakonskega ali konstitutivnega reda z zmožnostjo administriranja in kontroliranja določenega teritorija (Held 2000: 11).

Nacionalne države imajo odgovornost, da definirajo status državljana znotraj državnega teritorija. Mednarodna zakonodaja dopušča vsaki nacionalni državi, da opredeli oz. definira, kdo je lahko državljan (Rubenstein 2004: 11).

Državljan: Vsaka fizična oseba, ki je pravno vezana na kako državo, tako da so ji ob ustreznih obveznostih formalnopravno zagotovljene in dostopne vse politične, osebne in gospodarsko–socialne pravice v tej državi, ne glede na to, ali živi na njenem ozemlju ali v tujini (Leksikon CZ 2000: 223).

Državljan ima dolžnosti do države, kot jih ima država do njega. Gre torej za širok spekter pravic in dolžnosti. Te so posebej izpostavljene v situacijah, ko v določeni soodvisnosti živijo državljani in nedržavljani (Južnič 1993: 330).

Državljanstvo: Pripadnost kaki državi, mednarodnopravno razločevalni znak nasproti tujec in osebam brez državljanstva; državno pravno pomeni včlanjenost v državno organizacijo, ki daje državljanu posebno varstvo. Načini pridobitve državljanstva: z rojstvom po starših, po kraju rojstva (če so starši neznani ali brez državljanstva), s

podelitvijo na prošnjo (naturalizacija). Načini izgube državljanstva: odpust iz državljanstva na prošnjo ali s pridobitvijo tujega državljanstva (Leksikon CZ 2000: 224).

Z državljanstvom Marshall misli »polno članstvo« v skupnosti, kjer je članstvo in participacija posameznikov determinirana s pogoji te skupnosti. Državljanstvo je status, ki je podeljen na osnovi enakih pravic in obveznosti, svoboščin in omejitev ter moči in odgovornosti (Marshall v Held 2000: 190).

Južnič (1993: 145) pravi, da je možno razčleniti politično identiteto v pripadnosti kaki politični skupnosti, med katerimi je vsekakor najpomembnejša država in tako tej pripadnosti rečemo državljanstvo. Država je izhodišče za tisto identiteto, ki ji rečemo v določeni splošnosti državljanstvo. V tej identiteti je vsebovano razmerje med posameznikom in državo. To razmerje je mnogostransko in nemalokrat zapleteno (Južnič, 1993: 329).

Sistematični pregled zgodovine modernega sveta pokaže, da se je v večini primerov razvilo državljanstvo pred nacionalno pripadnostjo, kljub številnim mitom, ki pričajo ravno nasprotno. »Establishment« katerekoli suverene države znotraj državnega sistema čuti potrebo ustvariti ustrezen narod oziroma ljudi zaradi kohezije; ko je država priznana kot suverena, se namreč sooči z grožnjo notranje dezintegracije, kot tudi zunanje agresije. Ko se na tej stopnji razvije »nacionalni« sentiment, se grožnje zmanjšajo. Razvijanje tega sentimenta je tako v interesu vladajočih, kot tudi vseh ostalih podskupin znotraj države (Drole 2004: 12).

Globalizacija: V današnji družboslovni literaturi obstajajo različne definicije in razlage pojma globalizacije. V nadaljevanju za lažje razumevanje navajamo nekaj definicij.

Scholte (2000: 15–16) pravi, in sicer:

1. Internacionalizacija: Po tej definiciji je globalizacija oznaka za procese naraščajoče mednarodne izmenjave in medsebojne odvisnosti.

2. Liberalizacija: Po tej definiciji je globalizacija proces mednarodnega gospodarskega povezovanja. Po tej definiciji si želi globalizacija odpreti vsa vrata držav in omogočiti nemoteno mednarodno poslovanje.
3. Univerzalizacija: Pod to definicijo je globalizacija razumljena kot uveljavljanje gregorijanskega koledarja, kitajskih restavracij, širjenje avtomobilizma, dekolonizacija...
4. Pozahodnjevanje ali modernizacija: Po tej definiciji globalizacije naj bi se ključne socialne strukture modernosti (kapitalizem, racionalizem, industrializem, birokratizem...) širile po vsem svetu in v primeru, če naletijo na stare strukture jih »uničijo«. V tej definiciji globalizacijo razumejo kot imperializem v obliki McDonalda, Hollywooda in CNN-a.
5. Deteritorizacija: Po tej definiciji je globalizacija razumljena kot radikalna definicija rekonstrukcije geografije in transformacija celotne prostorske organizacije družbenih odnosov in transakcij.

Globalizacijo bi lahko definirali enostavno, in sicer je globalizacija naraščajoča globalna povezanost. Globalizacija vključuje pretok blaga, kapitala, ljudi, informacij, idej; prehaja čez nacionalne meje združena z novimi socialnimi mrežami in političnimi institucijami, ki omejujejo nacionalno državo (Nash 2000: 47).

Ronnie D. Lipshutz pravi, da je globalizacija materialna v smislu, ko vključuje gibanje kapitala, tehnologije, blaga in do neke omejene točke tudi delovne sile. Globalizacija je ideološka v smislu, da je »globalizacijsko gibanje« racionalizirano in naturalizirano v imenu učinkovitosti, konkurenčnosti in profita. Globalizacija je kognitivna v smislu, da pospešuje socialne inovacije in reorganizira obstoječe institucije. V vseh treh primerih globalizacija odpira veliko političnih možnosti socialnim gibanjem in ostalim političnim organizacijam (Lipschutz 2004: 50).

Globalizacija se nanaša na zgodovinski proces, ki spreminja družbene odnose v prostoru ter generira transnacionalne oz. interregionalne mreže, ki vzajemno delujejo (Held v Held in McGrew 2002: 2).

Globalizacija namreč pomeni, da je postala politična, ekonomska in družbena dejavnost svetovna po svojem obsegu, poleg tega pa še pomeni, da je prišlo do povečanja intenzivnosti odnosov in povezanosti med posameznimi državami in družbami (Held v Pikalo 1999: 401). »Zavedati pa se moramo, da globalizacijske sile lahko delujejo tako združevalno kot tudi razdiralno. Razdiralno zato, ker lahko globalizacijske sile sicer oslabijo dotedanje ekonomske in politične strukture, toda ni nujno, da bodo tudi vzpostavile nove. Drugič, zelo verjetno je, da bodo globalizacijski procesi v različnih regionalnih in lokalnih pogojih delovali različno in imeli tudi različne rezultate« (Pikalo 1999: 401).

Globalizacija promovira idejo globalnega tržišča, brani »vrline« neoliberalne ekonomije ter »podpira« svoboden svetoven pretok ljudi, dobrin in kapitala (Beck 2006: 9).

Globalizacija ni enosmerni proces, ki ga diktira kapital. Proletarski internacionalizem je bil korak h globalizaciji. Globalizacija tudi ni neoliberalna. Neoliberalizem je prosto po Becku itak zgolj globalizem, ideologija, ki pravi, da stoji na vrhu vseh družbenih razmerij prosti trg. Globalizacija je konfliktna in kritična vzajemnost med močjo in oblastjo, med uporom in redom, med delom in kapitalom, med multitudo in Imperijem. Globalizacija pomeni, da se družbena delitev dela ne organizira več v okvirih nacionalne države, ampak v okvirih globalnih korporacij, ki so nova mesta politične sinteze družbenega prostora (Kurnik 2005: 2).

Vlada: Najvišji izvršilni organ države ali nižje upravne enote v okviru sistema delitve oblasti na zakonodajno (parlament), pravosodno (sodstvo) in izvršilno (Leksikon CZ 2000: 1144).

Finer (v Hague, Harrop in Breslin 1998: 5) pravi, da je vlada institucionalizirana politika. Širše gledano je vlada sestavljena iz institucij, ki so odgovorne za prinašanje skupnih odločitev v imenu družbe. Vlado lahko razumemo kot najvišji politični vrh, ki zaseda najvišje politične funkcije, npr. predsednik države, predsednik vlade...

2. HIPOTEZA

Globalizacija je s svojo močjo in hitrostjo povzročila tektonske premike v gospodarstvu, politiki in drugih sferah človekovega življenja. Nekatere sfere je globalizacija »zalotila« nepripravljene na globalne izzive in s tem tudi na potrebo po novem definiranju in prilagajanju novo nastali situaciji. Ena izmed teh sfer je državljanstvo, ki se trenutno nahaja na vmesni poti med željami svetovne populacije na eni strani in matičnih držav, mednarodnih institucij ter politike na drugi strani. Naloga vseh demokratičnih in k napredku obrnjenih držav naj bi bila postopno povezovanje tradicionalnega in neizogibnega globalnega ter priprava na možnost globalnega državljanstva. Menim, da imajo pri redefiniciji tradicionalnega državljanstva v pogojih globalnega ključno vlogo država, mednarodne institucije ter politika ključno vlogo.

Osrednja hipoteza naloge bo: Institucije in politika so nepripravljene na proces globalnega državljanstva, kar se tudi kaže v nezmožnosti neke skupne, bolj natančne definicije in akcije, ki bi ustvarila platformo za globalno državljanstvo.

3. DRŽAVLJANSTVO

Ideja o državljanstvu je bila rojena v boju proti monarhičnemu absolutizmu. Državljanstvo naj bi bilo sredstvo, ki bi postavilo pravila, s katerimi naj bi se definiral odnos med posameznikom in javno avtoriteto v sekulariziranem prostoru nacionalne države (Arditi 2003: 16–17).

Eden izmed problemov državljanstva je določitev obveznosti državljana do države. Kaj naj bi bila primarna obveznost državljana? Ali je to obveznost do vlade ali do družbe? Znotraj tega razumevanja se tvorijo različne skupine državljanov, ki na svoj način dojemajo obveznosti modernega državljana.

Ravni državljanstva se množijo, kar ima za posledico vertikalno širjenje. Durkheim in Tocqueville (v Južnič 1992: 405) sta trdila, da te različne ravni s tem, ko podeljujejo posameznikom večja pooblastila za uresničevanje njihovih ciljev in dajejo odnosom sodelovanja in vzajemnosti konkretno obliko, omogočajo posameznikom, da uidejo anonimnosti in razvijejo bolj izostreno zavest o svojih državljanskih obveznostih. Možna pa je, da ta proces privede do drugačnega rezultata, in sicer do uveljavljanja pravice brez obveznosti.

V dobi globalizacije komunikacije proizvajajo dvojni učinek. Mednarodna dogajanja se nam približajo na doseg roke, toda nacionalni čut postaja manj doumljiv, kolikor se nacija z vidika mednarodnih odnosov kaže kot manj samozadostna in bolj odvisna. Država ima vedno večje težave, ko hoče prepričljivo razložiti svoj politični položaj, saj se v mednarodnih, globalnih odnosih pojavlja izmenoma kot avtonomna in odvisna. Takšen položaj lahko vodi v spodbujanje nacionalnega državljanstva, če seveda pride posameznik do sklepa, da njegova vlada nima edina v lasti politične resnice. Lahko pride tudi do nasprotnega učinka, saj lahko zaduši informacijo in daje namesto tega poudarek odnosom, ki se razlikujejo glede na posameznikova nagnjenja ali poklicne interese.

Moderno državljanstvo počiva na dveh mehanizmih: predstavništvu, pri katerem vztraja Constant, in korporaciji (po Heglu so to poklicne in družbene skupine, ki tvorijo »etični koren države, ki je posajen v civilni družbi«). Povedano drugače je državljanstvo globoko pluralističen mehanizem in ponuja le malo zadoščenja tistim, ki iščejo enotnost v vseh plateh življenja (Leca 1992: 379–85).

Državljanstvo za svoj obstoj potrebuje državo. Država je tisti pojem oz. stvaritev, v katerem se definira državljanstvo, s tem pa tudi posameznik. Med državo in posameznikom se je oblikoval dvosmeren odnos pravic in obveznosti, v katerem se je posameznik odrekel določenim pravicam v zameno za varnost, ki naj bi jo ponujala država. Državljanstvo kot derivat države vsebuje elemente lojalnosti, pripadnosti in drugih socialnih elementov, v katere je posameznik vpet kot državljan neke države. Vsaka država skozi lastne institucije oblikuje pogoje državljanstva in skozi te pogoje lahko posamezniki oblikujejo svojo lastno usodo, obstoj ter pravice in dolžnosti. »Skupnost državljanov ne izvira iz skupne etnične in kulturološke identitete, ampak iz državljanov, ki aktivno uveljavljajo svoje civilne pravice. Državljanstvo ni bilo nikoli konceptualno blizu nacionalni identiteti« (van Steenberg 1994: 23).

Državljanstvo ni le pravnoformalno izveden razločevalni znak, ki ga lahko vidimo v legitimaciji ali osebem listu. Država vodi o svojih državljanih številne evidence, vse bolj celo perfekturno zabeležbe, ki fiksirajo državljanstvo kot identiteto. Država naj bi namreč svojega državljana nikoli ne izgubila z vidika, ščitila in varovala naj bi ga še posebej takrat, kadar se nahaja zunaj meja lastne države (Južnič 1992: 409).

Državljanstvo je mehanizem, ki pravice in obveznosti kanalizira skozi politično članstvo. V zadnjih dveh stoletjih je bilo državljanstvo vzgajano v nacionalnih državah. Globalizacija kot proces je spremenila naravo državljanstva. Določene tokove je vrgla iz nadzora države in s tem ogrozila določene pravice. Po drugi strani je globalizacija ustvarila nove oblike državljanstva in nove zahteve po pravicah. Na nek način je globalizacija ustvarila državljansko »luknjo«, ki nedržavljanke in državljanke »drugega reda« ogroža (Brysk in Shafir 2004: 3).

Državljanstvo je širok in družbeni temelj za članstvo v politični družbi. Je glavna os zahodne politične filozofije. Dolga tradicija državljanstva je most med antiko in moderno dobo, ki povezuje civilno in politično samokoncepcijo grškega polisa in rimskega imperija s francosko revolucijo. Državljanstvo je bilo kot intelektualna in politična tradicija skozi zgodovino revizirano in posodablano. V moderni dobi državljanstvo dobiva nov pomen in se spreminja. V dobi globalizacije lahko postane celo transnacionalni pojem, ki ne bo poznal meja (Brysk in Šafir 2004: 11).

3.1 ZGODOVINSKI ORIS DRŽAVLJANSTVA

Pojem državljanstva je »prehodil« dolgo pot skozi zgodovino. Njegov razvoj se je začel v antični Grčiji prek republikanskega Rima do današnjih modernih dni. V tem času se je njegovo pojmovanje in definiranje močno spremenilo; na začetku so imeli privilegij državljanstva le moški, danes je to pravica in obveznost vseh živečih v določeni državi. Tradicionalni odnos do države je samo ena dimenzija državljanstva. Državljanstvo je posledica dejstva, da človek ne pripada samo določeni državi, marveč je član različnih skupin in skupnosti.

Problem državljanstva se je artikuliral že v antični Grčiji in v republikanskem Rimu. Po antičnem pojmovanju se je svobodni človek konstituiral šele z aktivno udeležbo pri odločanju v javnem življenju. Tako je Aristotel (v Bibič 1990: 11) državljana opredelil kot človeka, ki je udeležen pri opravljanju sodne funkcije in ki opravlja kakršnokoli javno odgovornost, kar je pomenilo predvsem udeležbo pri odločanju v skupščini. Seveda so bile pri tem izključene ženske, sužnji in tujci.

V 3. stoletju n.š. se je državljanstvo razširilo na številne podanike Rimskega imperija (razen najrevnejših), vendar je državljan izgubljal svojo aktivno vlogo in postal predvsem zasebnik, ki je državljan v toliko, kolikor kot lastnik in sploh v zasebnem življenju uživa varstvo državne oblasti. Kot pravi Hegel (v Bibič 1990: 11), se je pravica državljanstva

takrat »spremenila samo v pravico do varnosti lastnine, ki je sedaj napolnila ves njegov svet«.

Rousseau (v Bibič 1990: 12) je bil zagovornik množične demokracije in se je zgledoval po vzoru aktivnega antičnega državljanstva. V *Družbeni pogodbi* je zapisal, da »se posameznik kot pripadnik ljudstva, ki je nosilec suverenosti, imenuje državljan, kadar gledamo nanj kot na sodelujočega pri vrhovni oblasti, in podanik, če ga gledamo kot podrejenega državnim zakonom« (Rousseau v Bibič 1990: 12). Tako se zavzema za neposredno demokracijo pri sprejemanju zakonov in za državljanstvo kot aktivno udeležbo.

Drugačnega mnenja pa je Montesquieu. V delu *Duhu zakonov* (v Bibič 1990: 12) zanika možnost, da bi v sodobni veliki državi lahko ljudstvo neposredno sprejemalo zakone in tako skrči državljanstvo na glasovanje na volitvah. Bistvo politične svobode (ob upoštevanju predstavniškega načela) je videl v načelu delitve oblasti, ki je jamstvo zoper zlorabo oblasti, in v odnosu državne oblasti do državljana. Se pravi, da govori o državljanstvu kot (zasebni) varnosti.

Bibič (1990: 13) pravi, da je koncept državljanstva dosegel vrhunec v času francoske revolucije. Nanj so poleg ameriške politične misli vplivale tudi montesquieujevska (v liberalni fazi revolucije) in rousseaujevska tradicija (v času jakobizma). *Deklaracija o pravicah in državljana* iz leta 1789 podeli »pravico do 'negativne svobode', v kateri posameznik nemoteno uživa svoje 'naravne, neodtujljive in svete pravice'. Gre torej za državljanstvo kot varnost«. Izpostavila je tudi državljanstvo kot pravico sodelovati v zakonodaji, vendar ta aktivni poudarek zbledi po ustavi leta 1791, ko se začne diskriminacija državljanov na aktivne in pasivne.

Državljana kot aktivnega udeleženca so v javnem življenju poskušali posebej uveljaviti jakobinci. V njihovi politični doktrini je ravno pod grško rimskim in rousseaujevskim vplivom dobil vrhovno veljavo državljan. Državljanji so bili tako ne le enaki pred zakonom, ampak so tudi zakon jemali kot rezultat aktivne udeležbe vseh državljanov.

Jakobinsko pojmovanje državljanstva pomeni velik skok v njegovi univerzalizaciji, vendar je njihov teror zapustil preveč krvavih brazd v zgodovini državljanstva ter nasploh človeštva in zato ne smemo spregledati njegovih negativnih vplivov.

V 19. in 20. stoletju se je koncept državljanstva razvijal v več smereh. Pod vplivom demokratičnih gibanj se je povečalo število subjektov, ki so bili priznani kot politični subjekti in so dobili volilno pravico. Tako so postopoma politično enakopravnost dosegle ženske in ostali pripadniki tistih skupin, ki jim je bila pravica do državljanstva odvzeta.

Različna gibanja opozarjajo na dejstvo, da je državljanstvo kompleksen pojem, da je empirična in normativna kategorija, na katero se navezujejo civilni, politični, socialni in ekonomski dosežki civilizacije (Bibič 1990: 11–25).

V času globalizacije bo potrebno redefinirati pojem državljanstva in določiti nove smernice za njegov razvoj. Tradicionalno pojmovanje ne sovпада z novim modernim globalnim svetom, ki je tradicionalne vrednote, kakršna je državljanski ponos, zamenjal za in izključno za »svetinjo« kapitala.

3.2 VRSTE DRŽAVLJANSTVA

V teoriji obstaja več poskusov razlikovanja različnih tipov državljanstva. Tako razlikujemo *aktivno* in *pasivno državljanstvo*. Aktivni državljan je definiran kot udeleženec pri oblikovanju obče politične volje, pasivni državljan pa je le ubogljiv podanik. Obstajajo pa tudi druge delitve (npr. *participativno – zasebno, militantno državljanstvo*), vendar v ospredju ostaja delitev na *civilno, politično, socialno* in *gospodarsko* državljanstvo, kar bomo v nadaljevanju podrobneje opisali (Bibič 1990: 17–20).

Politično državljanstvo

Je pravica državljanov, da volijo svoje predstavnike oziroma so sami izvoljeni v parlament in v druga politična telesa. Posamezniki imajo pravico na kakršenkoli način sodelovati v političnem življenju ter pri urejanju javnih zadev. Prav tako sta pomembni še pravica do političnega združevanja in pravica do samoodločbe naroda. Politično državljanstvo se kaže kot zelo pomembno za vsakega državljana, saj ima možnost vpliva na javno politiko ter njeno sooblikovanje. Zato je tudi pomemben odnos med vlado in javnostjo. Politika kot takšna si tako mora za svoj legitimni obstoj in delovanje zagotoviti podporo javnosti.

Civilno državljanstvo

Je sklop pravic in svoboščin, ki sestavljajo avtonomno sfero civilne družbe. Sem spadajo pravica do združevanja v politične organizacije in posebna interesna združenja, svoboda govora, izražanja in informiranja, svoboda vesti in verovanja, pravica do lastnine itd. Prav tako mednje sodijo tudi različne osebne pravice kot npr. pravica do življenja in telesne integritete, pravica o svobodnem odločanju o rojstvu otroka itd. Med drugim vanje prištevamo tudi priznavanje enakopravnosti marginalnim skupinam.

Civilno državljanstvo zagotavlja pravno varstvo teh pravic in svoboščin, vključno z modernimi kazensko procesnimi poroštvi.

Socialno državljanstvo

Je pravica vsakogar v državi, da uživa vsaj minimalni življenjski standard, socialno blaginjo in socialno varnost. Socialno državljanstvo skuša zagotoviti večjo stopnjo socialne enakosti med ljudmi na področju zadovoljevanja potreb (potreba po zdravju, socialni varnosti, pomoči za primer brezposelnosti,...). To je vključeno v pravicah, ki izhajajo iz modernega zdravstvenega in socialnega zavarovanja in iz drugih posebnih pravic, ki zagotavljajo v sodobni razviti družbi kolikor toliko dostojno življenje. Tem pravicam se pridružuje še pravica do izobrazbe in do zaposlitve ter do ustreznega

stanovanja. Odločilni delež pri tem ima socialistična tradicija, zlasti tista, ki je uveljavila vrednote pravne in socialne države.

Gospodarsko državljanstvo

Nekateri sodobni družboslovci razmišljajo o dodatni, novi vrsti državljanstva. Skandinavska politologinja Gosta Esping Andersen govori o »politiki švedskih socialdemokratov kot o strategiji, po kateri naj bi uveljavitvi socialnega državljanstva sledilo gospodarsko državljanstvo, oporo za to pa lahko vidimo v novejši koncepciji ekonomske demokracije, ki je oprta na kolektivne mezdne fonde delavcev« (Esping Andersen v Bibič 1990: 19). Dahl pravi, da lahko delavce, ki so zaposleni v samoupravnih podjetjih, imenujemo za »državljane podjetja« (Dahl v Bibič 1990: 19). »Zdi se, da ideja o ekonomskem državljanstvu postaja tem bolj aktualna, čim bolj je neka družba gospodarsko in kulturno razvita. Toda vsebino gospodarskega državljanstva je treba uskladiti s kriteriji tržne racionalnosti in demokratske politične kontrole družbe« (Dahl v Bibič 1990: 19). .

Zgoraj naštetih državljanstev so pogoj za obstoj posameznika v moderni politični, socialni, civilni in ekonomski družbi. Če izpustimo samo enega od naštetih državljanstev, posameznik ne more uživati v pravicah in obveznostih državljanstva in tako postane nekakšen delni državljan. Čedalje bolj v ospredje prihaja ekonomski državljan, ki svoj obstoj pogojuje z gospodarsko varnostjo in šele nato začne razmišljati o politični, socialni in drugih participacijah. Dejstvo je, da gospodarstvo generira politiko in obratno.

V naslednjem poglavju bomo izpostavil ekonomsko enakost kot pogoj obstoja državljanstva v času globalizacije, saj ekonomsko stanje posameznika narekuje odnos do države, politike in nenazadnje odnos do svetovne problematike. Naj ponazorimo s preprostim primerom, in sicer: šele, ko je zagotovljen posameznikov ekonomski položaj znotraj družbe, potem posameznik lahko svoj čas, energijo, ideje in ustvarjalnost usmeri v teme (kot so ekologija, svetovna lakota, revščina, človekove pravice, državljanstvo...), ki so izven njegovega »družbenega okolja«.

4. EKONOMSKA ENAKOST KOT POGOJ OBSTOJA DRŽAVLJANSTVA V ČASU GLOBALIZACIJE

Državljanstvo v dobi globalizacije poleg človekovih pravic, socialne varnosti in ostalih demokratičnih pogojev potrebuje gospodarsko stabilnost in pravično porazdelitev resursov. Ko so izpolnjeni ti pogoji je omogočena gospodarska eksistenca državljanov, šele takrat lahko začnemo razmišljati o globalnem državljanstvu in šele takrat lahko demokratično državljanstvo razvijemo do globalnega. V današnji družbi, ki vedno bolj temelji na zahodnem kapitalizmu, je demokratično državljanstvo izgubilo svoj pomen in moč. Človekov primarni cilj je ekonomsko preživetje, šele potem pa »romantična« pripadnost državi oziroma kakšni večji, širši skupnosti.

Razlog za zagovarjanje večje ekonomske enakosti v dohodku nasproti klasični liberalni ali neoliberalni (tudi neokonservativni) enakosti možnosti je v tem, da je ekonomska enakost bazično povezana z razumevanjem svobodnega in participativnega državljanstva. V klasičnem tržnem gospodarstvu so zato bogati ne le polni denarja, temveč imajo tudi več svobode. V tržnem gospodarstvu je za enakopravno državljanstvo potrebna zaveza države, ki mora zagotoviti večjo stopnjo enakosti dohodka, kot bi brez intervencij rezultirala samo iz trga. Materialna neenakost je nesprejemljiva, če je demokratični cilj, ki ga zasledujemo, enaka moralna pravica vseh državljanov do samorazvoja.

Demokratično državljanstvo (avtonomno in aktivno članstvo v politični skupnosti) je stvar enakosti in sicer enakosti na političnem področju. Demokratične socialne države povečajo odgovornost države in regulirajo (in ne eliminirajo) vlogo trga. Zato so blaginjske politike ključne, ker omogočajo in oživljajo demokratično državljanstvo. Demokracija je namreč stvar moči. Raven ravnotežja moči v družbi je predpogoj za demokracijo, ki pridobi na kakovosti, če uspe vključiti prej izpuščene skupine ljudi. Na demokracijo vplivajo tudi razmerja med družbo in državo ter mednarodni odnosi, vendar je za razvoj in reprodukcijo demokracije ključen ravno odnos do družbene neenakosti.

Individualna angažiranost v demokratičnem državljanstvu je ravno tako stvar moči. Nanjo vplivajo in jo pogojujejo neenakosti ekonomskih resursov in socialnih statusov. Aktivne in uspešne države blaginje stimulirajo več participacije, kot jo najdemo v državah, ki se ne odzivajo na interese različnih skupin ljudi. Participacija pa sama po sebi ne zadostuje za demokratično državljanstvo. To mora izražati različne interese z visoko stopnjo avtonomije. Še posebej je to pomembno za tiste interese, ki ne razpolagajo z drugimi viri moči, kot s kolektivno organizacijo. To so skupine, katerih moč ne temelji na premoženju, religiji, statusu ali kulturni dediščini. Te skupine, ki jim socialno, gospodarsko in/ali kulturno dominirajo drugi, pogosto replicirajo dominantne interese v njihovih oblikah družbene udeležbe. V demokratičnih državah blaginje pospešujejo avtonomijo teh skupin, ker večja socialna zaščita reducira gospodarsko in socialno odvisnost.

Reduciranje razlik v družbenem statusu je za demokratično državljanstvo enako pomembno kot zagotavljanje materialne varnosti. Družbeni status predstavlja pozicijo v družbenem življenju, ki zamejuje spoštovanje in samospoštovanje, dodeljuje ali odvzema »glas«, ki ga bodo slišali in bo imel vpliv na ostale, zato je družbeni status pomemben. Družbenemu statusu in dostojnemu materialnemu stanju je potrebno dodati družbeno moč. Indirektno je moč v zmanjševanju materialnih neenakosti, v egalitarnem šolskem sistemu, v enakopravnih sodnih in institucionalnih praksah. Moč omejujejo tudi predpisi, ki učinkujejo na pravico do lastnine, ker omejujejo učinek privatne moči, ki je koncentrirana v kapitalu. Pri tem ne gre za nudenje pomoči šibkim, temveč za reduciranje neenakosti v 1. premoženju in dohodku; 2. v statusu in prestižu; 3. v moči in vplivu. Bolj celostne socialne države (države blaginje) to delajo bolj uspešno (Leskošek 2006: 1–3).

Rešitev svetovne socialne in ekonomske neenakosti bi morda lahko iskali tudi v aplikaciji globalnega državljanstva. To bi pomenilo, da bi posameznik lažje uveljavljal svoje ekonomske in socialne pravice, če bi sprejeli globalno državljanstvo, ki bi ga »nadzirale« nekakšne svetovne institucije ali celo »svetovna država«. Posledično bi globalna družba preko pristojnih institucij lahko dosegla večjo socialno in ekonomsko enakost. Popolna enakost pa je utopična misel, ki bi lahko samo zaživela v pogojih absolutne preobrazbe sveta v smislu redefinicije obstoječih družbenih, socialnih, ekonomskih in političnih

sistemov. Preden lahko začnemo razmišljati o globalnem državljanstvu, bi moral ves svet sprejeti osnovna demokratična načela, ki bi postavila osnovno platformo za globalno državljanstvo. Trenutno bi lahko v svetovnem merilu imeli »delno globalno državljanstvo«, ki bi ga lahko aplicirali v državah, ki imajo demokratične politične sisteme.

5. GLOBALNO DRŽAVLJANSTVO

Vse do danes je bilo državljanstvo eden izmed glavnih temeljev nacionalnih držav. Šele v zadnjih letih se je aktivneje začelo govoriti o različnih formah nadnacionalnega državljanstva. Ideja globalnega državljanstva ni nova. Immanuel Kant (v van Steenbergem 1994: 147) je razvil kar nekaj optimističnih idej o globalnem državljanstvu. Predvidel je obliko globalnega državljanstva, ki bo baziralo na kozmopolitskih institucijah in kozmopolitski zakonodaji. V tem kontekstu je pripomnil, da bi vsi globalni državljani imeli svetovno, globalno vlado in na koncu ohlapno konfederacijo držav kot končni produkt zgodovinske evolucije. Šele v prejšnjem stoletju z ustanovitvijo Društva narodov in pozneje Združenih narodov vidimo delno uresničitev Kantove ideje o svetovni vladi. Ideja o globalnem državljanstvu prišla na dnevni red svetovne politike (van Steenbergem 1994: 147 – 51) šele nedavno (v zadnjih tridesetih letih). Kantova ideja o svetovni vladi še ni uspela. Z mednarodnimi institucijami in vedno večjemu sodelovanju držav na mednarodnem nivoju ima dobre možnosti, da v ne tako oddaljeni prihodnosti zaživi.

Nacionalna država ostaja še vedno najbolj legitimna oblika politične združitve, ker temelji na zgodovinski moči in zvestobi državljanov. Kakršnakoli druga oblika politične forme (nadanacionalne združitve) bi imela neznanske praktične in politične težave saj državljani neke nadnacionalne forme ne bi bili tako čustveno in osebno vpeti v to politično združbo kot so vpeti v lastno državo.

Da bi globalno državljanstvo zaživel, morajo biti poleg ostalih pravic omogočene pravice do izobrazbe, informiranosti in komunikacije. Samo z uveljavitvijo teh treh pravic lahko vsak državljan v globalni državi pripada moderni združitvi. Biti član globalne združitve mora biti pravica in ne privilegij. Če globalna država temelji svoj obstoj na globalni varnosti brez razširjenih državljanskih, delavskih in potrošniških pravic, potem je takšna država izredno nestabilna.

Ustanavljanje novih oblik demokracije je še vedno v povojih. Lahko bi rekli, da je trenutno edino nadnacionalno politično telo evropski parlament (Horsman in Marshall 1994: 235–42).

Da bi se lahko globalno državljanstvo uspešno razvilo, je potrebno izpolniti štiri pogoje. Prvi pogoj je zavest vsakega posameznika. Vsak posameznik si mora želei globalne povezanosti in mora preseči lokalno miselnost. V svojem duhu mora sebe videti kot globalnega državljana, ki zahteva obveznosti in pravice za vsakega enako. Drugi pogoj govori o uspešni vpletenosti posameznika v globalne ekonomske tokove, politike in druge tokove, ki jih s seboj prinaša globalizacija. Vsak globalni tok vpliva na posameznika in s tem tudi na dojetje globalnega državljanstva. Vsebina tretjega pogoja so naravni viri. Da bi človeštvo preživelo na globalni ravni in s tem tudi globalni državljan, je nujno potrebno redefinirati politiko razdeljevanja naravnih virov (plin, voda, nafta, hrana...). Globalni državljan bo moral biti tudi bolj ekološko osveščen, saj z globalnim državljanstvom posameznik postane državljan »dežele« brez meja. Ekološka »nesreča« na severu prizadene tudi jug in obratno. Četrti pogoj je kreacija politične participacije globalnega državljana. Preko globalnih političnih inštitucij (ki so še vedno v razvoju) bi sleherni posameznik participiral in udeleževal svojo politično voljo (van Steenberg 1994: 131 – 33).

Lipschutz pravi, da globalno državljanstvo, kot ga razumejo privrženci kozmopolitizma, ni nič drugega kot prilagojena verzija nacionalne različice, ki je projektirana in prilagojena v transnacionalni sferi. Poudariti je treba, da je »globalni politični prostor« organiziran vzdolž ameriškega sistema, ki ga karakterizirajo liberalna prepričanja, zato je ta »globalni politični prostor« predmet enakih tenzij in kontradikcij kot je ameriški politični prostor (Lipschutz 2004: 31).

Brez obstoja močnih in dobro vsidranih pravic, obveznosti in dolžnosti na globalnem nivoju ter brez močne avtoritete, ki bi skrbela za te pravice, ni mogoče imeti državljana, ki bi se poistovetil z globalnim državljanstvom. Brez omenjenih pogojev ostane globalnemu državljanu le, da postane globalni ekonomski državljan, katerega materialna manifestacija se bo kazala skozi nakup, posojila in lastnino (Lipschutz 2004: 31).

Problem kontradikcije med transnacionalno mobilnostjo in nacionalnim državljanstvom v dobi globalizacije ne more biti rešen v okvirih nacionalne države, zato se je povečal interes po vzpostavitvi kozmopolitskega državljanstva. Medtem ko je imel pojem kozmopolitski spremenljivo preteklost, je sedaj postal »dokaz« vse večje mednarodne mobilnosti in teritorialne nepovezanosti vse večjega števila ljudi, katerih zvestoba nacionalni državi ni več samoumevna.

Kozmopolitsko državljanstvo bomo pogledali z dveh vidikov, in sicer: prvi vidik predstavlja idejo ter analizo večstopenjskega federalističnega državljanstva s strani Davida Helda, njegovih kolegov ter Andrewa Linklaterja. Druga smer, kot jo nekateri imenujejo, je »diferencialno državljanstvo«, ki temelji na članstvu s spremenljivimi pravicami v obsegu diferencirane politične in socialne družbe. Pomembnejša predstavnik te smeri sta Marion Young in Will Kymlicka (Lipschutz 2004:41).

5.1 FEDERALISTIČNO DRŽAVLJANSTVO

Kantova koncepcija kozmopolitskega državljanstva je podana v delu *K večenemu miru*, ki temelji na mednarodni združbi miroljubnih republik. Po drugi strani je njegova koncepcija usidrana v individualnem članstvu v transnacionalni moralni družbi, ki temelji na brezpogojni obvezi (Lipschutz 2004: 42).

Andrew Linklater (v Lipschutz 2004: 42) pravi: »Demokratični pomen Kantovega pisanja je zapečaten v načelu, da bi državljani različnih držav morali sebe predstavljati kot sozakonodajalce v univerzalni komunikacijski družbi... Vsi ljudje bi morali delovati, kot

da so sozakonodajalci v univerzalnem kraljestvu. Prav tako ne bi nikoli imeli skupnih posvetovanj. Svetovni državljani bi ostali člani matičnih družb«.

Na podlagi Linklaterjevega opisa je razvidno, da ima Kantov model dva pomanjkljiva dela, ki sta ključni za naše današnje razumevanje modernega državljanstva. Prva pomanjkljivost je, da Kant nima vpletene aktualne politike ali politične prakse. Prav tako ne vpleta posvetovanj, volitev in javnega prostora. Kozmopolitsko državljanstvo je moralen konstrukt, organiziran okoli smiselne skupnosti, v kateri živijo ljudje, ki delujejo v smeri globalne pripadnosti javnemu prostoru. Definicija je sorodna sodobni ideji »povečanja zavesti«. Če bi vsi skupaj zaupali »pravi ideji«, potem bi se po tej pravi ideji ravnali in zato bi lahko spremenili svet.

Druga pomanjkljivost Kantove teze je, da nima vpetih materialnih elementov in da nima institucij ter organizacij, ki bi omogočale pravice ali naložile obveznosti posameznikom in državam. Z drugimi besedami povedano; odsotna je moč države. Če vzamemo liberalizem kot ontologijo takšnega tipa kozmopolitskega državljanstva, potem hitro vidimo, da ni nikakršnih koristi, da bi bil posameznik dober, globalen državljan.

Held, Linklater in ostali ne pripisujejo velikega pomena temu, da je v določenih segmentih Kantov koncept pomanjkljiv. Večji problem se jim zdi vpliv tako imenovanega demokratičnega deficita na možnost vzpostavitve globalnega državljanstva. To pomeni neuspeh institucij, ki nastajajo na globalnem nivoju. Te institucije zmanjšujejo moč posamezne države. V tem »zmanjševanju moči« vidi Lipschutz nevaren element, ki lahko močno ovira razvoj globalnega državljanstva. Ta institucionalna pomanjkljivost se še posebej kaže v odnosih med institucijami EU in državami članicami.

Linklater (v Lipschutz 2004: 43) pravi, da nikjer v Maastrichtski pogodbi ne najdemo »povabila« državljanom drugih držav, da premagajo razlike v prostoru globalnega državljanstva. Z drugimi besedami povedano, v današnjem času ne obstaja trans-evropska (če pogledamo primer EU) javna sfera, v kateri bi se lahko državljani Evrope vpeli v politični prostor in uveljavljali nekaj pripadajočih jim »drobtinic« moči. Nekateri

celo menijo, da Evropska komisija pretirano dobiva na moči. Problem nastane, če po eni strani državljanom EU povečamo moč, po drugi strani pa vzamemo moč Evropski komisiji in Svetu... Potrebno je torej najti neko vmesno pot, ki bo vsem vpletenim akterjem omogočala zadovoljiv nivo moči, s katero bodo lahko dosegli svoje demokratične cilje. Eden takšnih ciljev bi bil skupno evropsko državljanstvo vseh državljanov EU. Korak k prvemu uresničljivemu in praktično izvedljivemu globalnem državljanstvu bi bilo evropsko državljanstvo brez državljanstva matičnih držav. S tem bi presegli tradicionalno in lokalno, ki včasih predstavlja problem v demokratičnih integracijah. Evropsko državljanstvo bi prineslo več pravic, demokracije in gospodarske blaginje prebivalcem EU.

Federalistično državljanstvo ali kot ga Linklater imenuje »dialoški pristop svetovnemu državljanstvu« je rešitev tradicionalnega državljanstva v dobi globalizacije. Linklater (v Lipschutz 2004: 43): »Ni namen vzpostaviti suverene oblasti nad širšim teritorialnim območjem, ampak podpirati različne kraje, ki predstavljajo matične države. Prav tako je treba podpirati transnacionalno vdanost ter zvestobo nacionalni državi. Šele takrat bi državljani lahko uživali svoje politične pravice in izražali različne politične usmeritve znotraj raznolike javne sfere.«

Pričujoča razlaga globalnega državljanstva nekako ne poda odgovora na vprašanje diferenciacije moči, ki vključuje moč države, da določi in razmeji tiste javne sfere, v katerih bi se državljanstvo lahko razširilo na skupen globalni nivo. Premalo pozornosti je tudi usmerjeno v materialni vidik državljanstva in prav tako se ne upošteva socialnih in ekonomskih elementov kot pomembnih sestavin državljanstva. Vsekakor bo potrebno rešiti problem neenakosti in ovir, ki preprečujejo mnogim državljanom nacionalnih držav, da v celoti sodelujejo v javni in ekonomski sferi. V federalističnem konceptu državljanstva opazimo elemente idealizma, ki prioritizirajo in konkretizirajo liberalne politične pravice nad vsemi drugimi pravicami (Lipschutz 2004: 41–43).

5.2 DIFERENCIACIJSKO DRŽAVLJANSTVO

Ruth Lister (v Lipschutz 2004: 44) je idejo diferenciacijskega državljanstva dodatno razvila v »diferenciacijski univerzalizem«. Listerjeva vidi ključno stvar v sistematično diferenciranem univerzalizmu, ki ga lahko uporabimo v feminističnih in državljskih koncepcijah. Listerjeva identificira ženske kot transnacionalni razred, ki je zatiran s strani strukturne moči v vsaki družbi. Javna in zasebna sfera ostajata v veliki večini zadržani znotraj nacionalne države. Vsi tisti, ki se borijo proti represiji, imajo možnost vzpostaviti globalno solidarnost z isto mislečimi. Vendar vsa politična in državljska »akcija« ostaja na tleh nacionalnih držav.

Marion Young (v Lipschutz 2004: 44) pravi, da četudi bi državljani imeli enake državljske in politične pravice, bi še vedno občutili diferencirane posledične prednosti, ki se kažejo v družbeni poziciji posameznika, v katerih se nahaja zaradi svojega spola, etičnosti in lastne preteklosti.

5.3 DRŽAVLJANSTVO V GLOBALNI PRIHODNOSTI

Tradicionalno gledano je državljanstvo konceptualizirano kot kombinacija upravičenosti in nacionalnosti. Vse dokler bo državljanstvo povezano s teritorialno in kulturno »ekskluzivo«, bodo obstajala nasprotja. Če bi lahko premagali to »ekskluzivo«, potem bi bilo možno »ustvariti« učinkovito globalno državljanstvo. Z drugimi besedami povedano, ali si je mogoče zamisliti državljanstvo, ki ne bi bilo odvisno od teritorialnih enot, kot je npr. nacionalna država?

Alternativna politična družba bi lahko temeljila ne na prostoru, ampak na »toku«. To pomeni, da ljudi ne bi povezoval prostor, ampak skupni interesi. S tem bi dosegli, da identiteta med politiko in ljudmi ne bi bila zakoreninjena v matični državi, katere meje so fiksirane v mišljenju ljudi. Michael J. Shapiro (v Lipschutz 2004: 45) pravi, da bi identitete temeljile na »heterogenih komponentah centrov moči integriranih skozi komunikacijske strukture«.

Lipschutz pravi, da Shapirova teorija preveč poudarja povezovanje in komuniciranje in pozablja na zelo pomembno komponento državljanstva, in sicer materialno (blaginjsko) stran državljanstva.

Državljanstvo, kot ga dandanes razumemo v demokratičnih državah, je nepogrešljivi element Lockove liberalne države in liberalno državljanstvo je samo ena izmed možnih form članstva v političnih skupnosti. Painter (v Lipschutz 2004: 46) pravi, da liberalizem vsebuje omejeno in pasivno koncepcijo državljanstva, ki omogoča minimalno paleto osnovnih pravic posamezniku, da sledi svoji zasebni definiciji dobrega življenja. Aktivna participacija v javni sferi je neodobravajoča, ker bi to pomenilo promocijo skupne koncepcije posameznika, da išče svojo, mogoče drugačno koncepcijo.

Da bi lahko odgovorili, kakšno bo državljanstvo v dobi globalizacije, moramo postaviti dve vprašanji. Prvo vprašanje je, kaj bi v pogojih globalizacije morala vsebovati javna sfera in kako bi bili posamezniki politično vpeti vanjo? Drugo vprašanje je, kaj bi morala vsebovati etična paleta upravičenosti (»etično« po Heglovi definiciji)? Jasno je, da sta obe vprašanji povezani, toda kako na njih odgovoriti? Youngova (v Lipschutz 2004: 46) pravi, da bi se moral model preoblikovane družbe začeti z materialno strukturo, ki nam je trenutno dana. To bi pomenilo, da bi morali raziskati obstoječe socialne ureditve, ne da bi jih sprejemali kot samoumevne in nespremenljive.

Soysal (v Urry 1999: 314) pravi, da nacionalno državljanstvo izgublja »bitko« z univerzalnim modelom članstva posameznika v čedalje bolj naraščajočih idejah o prostoru brez meja ter enakih univerzalnih pravicah za vse.

Pomemben dejavnik pri definiranju oz. redefiniranju državljanstva v dobi globalizacije je vsekakor država. Država je tisti zgodovinski, gospodarski in politični element, ki lahko zavira ali promovira idejo globalnega državljanstva. Nekatere države ljubosumno čuvajo tradicionalno državljanstvo, spet druge »koketirajo« z idejo globalnega državljanstva ter absolutnim padcem svetovnih državnih meja. Dejstvo pa je, da so revnejše države bolj naklonjene ideji globalnega državljanstva in svetu brez meja kot gospodarsko močne

države. O možnosti globalnega državljanstva bo predvsem pomemben odnos gospodarsko, politično in vojaško najmočnejših držav do te ideje.

6. ODNOS DRŽAVE DO DRŽAVLJANSTVA V DOBI GLOBALIZACIJE

Globalizacija je nekaj, kar zelo vpliva na državo, in ne nekaj, kar se dogaja odnosom med državami. Postavlja se vprašanje, ali je globalni kapitalizem postal tisti problem, ki onemogoča razvoj univerzalne demokracije in slabi nacionalno državo ter njeno vlogo v svetu. Nekateri teoretiki ne vidijo nevarnosti in trdijo, da država potrebuje svetovni kapitalistični sistem ter da ne obstaja kontradiktornost med globalnim kapitalizmom in transformacijo države. Druga struja teoretikov trdi, da je globalizacija oslabilala tradicionalno osnovo države. Najbolj realistični izid, ki ga lahko pričakujemo, je nekakšen »dogovor« med državo kot politično enoto in silami globalizacije, ki želijo spremeniti to politično enoto. (Clark 1997: 192–96)

Veliko število teoretikov ugotavlja, da je globalizacija nekako nepričakovano vplivala na marginalizacijo in omejitve javne sfere nacionalnih držav. S tem se je onemogočil dostop ljudi do javne sfere, ki bi lahko obstajala v mednarodni sferi (Falk v Lipschutz 2004: 47). Lipschutz pravi, »da je menjava politične avtoritete iz nacionalnega na mednarodno raven vidna v institucijah kot je STO (Svetovna trgovinska organizacija) in da je vzpostavitev globalne vladavine rezultat namerne depolitizacije ekonomske prakse. Napori, da bi se ustvarila globalna sfera, so vidni v projektih in kampanjah globalne civilne družbe« (Lipschutz 2004: 47).

Globalna civilna družba je bližja liberalnemu konceptu in praksi. Tvorba ločene mednarodne javne sfere bi preprosto služila neposredni institucionalizaciji politike, ki bi ostala oddaljena od posameznika, tako kot so oddaljene aktivnosti nacionalnih parlamentov. Globalna oblika državljanstva bi bila tenka in denaturalizirana verzija nacionalnih praks in malo je verjetno, da bi bile človekove pravice močnejše oz. bolj zaščitene, kot so danes (Lipschutz 2004: 48).

Če želimo ohraniti neko sprejemljivo obliko državljanstva v dobi globalizacije, potem moramo slediti dvema ciljema. Prvi cilj je končanje fikcije ločitve med javnim in

zasebnim. Drugi cilj je restavracija konstitutivne politike v javni sferi. Prvi cilj pomeni upreti se zardi političnih razlogov prodirajoči tržni logiki na področje človeškega življenja. Drugi cilj pomeni ustanovitev javne sfere, v kateri bi bila uporaba in namen uporabe moči predmet debate in skupnih odločitev. Samo z uveljavitvijo primata politike nad trgom lahko začnemo skupno pot državljanstva in človekovih pravic v dobi globalizacije (Lipschutz 2004: 48).

Državljanstva ne moremo jemati kot samostojne sfere v smislu političnih in državljanskih pravic. Državljanstvo je v danem trenutku razumljeno v smislu socialne pogodbe med državo in določenim državljanom. Lipschutz ima v mislih tista politična omrežja, ki ne temeljijo na avtoriteti, ki jo izvaja država, ampak je avtoriteta strukturirana skozi skupno identiteto in razpršenost, kar je vsekakor boljše kot koncentracija moči na enem mestu (Lipschutz 2004: 49).

Če povzamemo: potrebno je določiti razmejitveno črto med javno in zasebno sfero v smislu, kjer je lahko politična akcija omejena in disciplinirana. Z omejevanjem participacije na periodičnih volitvah je liberalno državljanstvo omejeno v svojem političnem prostoru. Samo s pripadnostjo, ki sega čez »člansko izkaznico nacionalne države« in z orodjem, ki konstantno in kritično analizira ter reflektira politično, šele takrat bomo dosegli kakovostno državljanstvo v dobi globalizacije. To zavedanje mora vsebovati spoznanje, kako je posameznik »nameščen« na določenem prostoru, kjer prostor ni razumljen dobesedno, ampak je razumljen kot pojem, v katerem odnosi niso omejeni na tiste, ki živijo drug poleg drugega, ampak vključujejo vse tiste na svetu.

Ni dovolj, da bi samo artikulirali intelektualno koncepcijo politične participacije. Problem državljanstva v dobi globalizaciji ima zelo močno materialno komponento. Treba je opozoriti na ločitev med prostorsko širino tržne moči in teritorialno omejenostjo državne avtoritete, ki jo je povzročila globalizacija. Pomembno je, da se pri reševanju problematike državljanstva v dobi globalizacije ne osredotočamo samo na socialno državo ali druge sekundarne institucije. Države so redistributivni mehanizmi, ki dobrine razdeljujejo tako, da določenim skupinam dajejo moč, drugim pa jo jemljejo. Obstaja

veliko različnih resursov in možnosti, kako priti do teh resursov. Neizogibno je, da imajo določene skupine večji, boljši dostop do materialnih resursov. Politična uporaba teh resursov bi morala vključevati nekakšen nadzor nad dostopom do teh resursov. Če povežemo problem državljanstva in dostopa do teh resursov, moramo poudariti, da mora državljanstvo, ki je zunaj matične države ali neo-kantovskega okvirja, omogočiti ljudem in drugim skupinam ne samo, da razmišljajo politično, ampak da tudi delujejo politično. Vsekakor bi to pomenilo globoko redefinicijo našega trenutnega razumevanja in prakticiranja politike.

Mogoče bi bilo bolje, če bi namesto intelektualnega eksperimentiranja, da bi redefinirali ali razširili državljanstvo, pustili te ideje in se vprašali, kaj sploh želimo doseči? Mogoče rešitev leži na osi med socialnimi gibanji in političnimi združbami, povezanimi skupaj, v katerih člani lahko mislijo in delujejo politično, prav tako pa lahko mislijo in delujejo politično tudi zunaj teh skupnosti (Lipschutz 2004: 50–51).

Smiselno bi bilo odgovoriti tudi na vprašanje, kaj vse bi morali v današnjem svetovnem političnem, gospodarskem, socialnem... sistemu spremeniti, da bi ustvarili platformo za globalno državljanstvo. Mogoče je še boljše vprašanje, ali je svet politično, gospodarsko in duhovno pripravljen na takšen preskok. Žal nas zgodovina uči, da so velike družbene, politične, gospodarske... spremembe prišle šele takrat, ko je bilo to nujno oz. neizogibno in skoraj nikoli, ko bi to bilo smiselno, pragmatično in mogoče potrebno. Ideja o globalnem državljanstvu mora najprej dozoreti v svetovnih vojaških, gospodarskih in političnih velesilah. Naivno bi bilo pričakovati, da bodo te iste velesile zaradi boljšega, ekonomsko in socialno pravičnejšega sveta implementirale idejo globalnega državljanstva v svoje dolgoročne politične cilje. Implementacijo te ideje bi pomenila, da se strinjajo s padcem meja ter da bi posameznik iz neke revne in nerazvite države, ki je brezposeln in posledično ne plačuje davkov, imel enake socialne in gospodarske pravice kot posameznik, ki živi v izobilju neke zahodne demokratične države in plačuje »ogromne« davke. Ali bo ta isti premožnejši posameznik pristal, da se njegov, ki ga odreja kot davek investira v socialno in gospodarsko pravičnejši svet oz. da se investira v institucije, ki bi omogočile globalno državljanstvo? Glede na trenutno nestabilno

svetovno politično in gospodarsko situacijo je to malo verjetno. To se bo zgodilo šele takrat, ko bodo velesile ali še bolj multinacionalke, ki so »država v državi«, videle korist ali neki neizogiben proces, ki bi lahko negativno vplival na njihov finančni prihodek.

Ali je globalno državljanstvo utopija ali neizogibna prihodnost je vprašanje, na katerega bo morala svetovna gospodarska, politična in vojaška elita dokaj hitro najti odgovor, saj je globalizacija že zaorala prve brazde sprememb, ki zahtevajo redefinicijo oz. uskladitev tradicionalno nacionalnega državljanstva s procesi globalizacije.

7. GLOBALNO DRŽAVLJANSTVO: UTOPIJA ALI NEIZBEŽNA PRIHODNOST?

Tako kot je za nekatere ideja o globalnem državljanstvu izredno privlačna, pomeni za druge ta ideja neuresničljivo iluzijo. Trenutno o možnosti globalnega državljanstva ne moremo govoriti, ker za to niso izpolnjeni osnovni pogoji, ki so: skupna kultura, identiteta, institucije... Iz navedenega lahko izvlečemo, da če želimo implementacijo ideje globalnega državljanstva morajo obstajati, in sicer:

- sprejeta mora biti nekakšna globalna etika. Zavedati se moramo, da imamo ljudje drug do drugega pravice in obveznosti, ki so lahko zelo različne v določenih političnih skupnostih.
- biti globalen državljan ne sme biti razumljeno zgolj samo kot pojem, ampak mora obstajati zavedanje o globalnem državljanu.
- svetovna oz. globalna vlada ni zaželeno (nekateri teoretiki pogojujejo globalno državno oz. vlado z globalnim državljanstvom).
- globalno državljanstvo ne sme biti definirano kot odnos med državljanom in globalno državo.

Ne smemo pa prezreti dejstva, da bo v primeru skeptičnega dojetja kozmopolitske etike posameznik zavračal tudi idejo o globalnem državljanstvu (Dower 2000: 553–54).

Kar nekaj je teoretikov, ki idejo o globalnem državljanstvu vidijo kot utopijo. V nadaljevanju se bomo osredotočili na argumente, ki govorijo o zmožnosti oz. nezmožnosti implementacije globalnega državljanstva v trenutno svetovno ureditev.

Miller (v Dower 2000: 555) navaja štiri glavne značilnosti državljanstva:

- Enake pravice: vsi imamo enake pravice znotraj naših političnih skupnosti.
- Ustrezne dolžnosti: vsakdo mora spoštovati pravice sodržavljana.
- Obveznosti: državljanji imajo dolžnost, da aktivno branijo pravice drugih in promovirajo skupno dobro v celotni politični skupnosti.

- Participacija: državljani imajo obveznost, da aktivno sodelujejo v političnem življenju.

Državljanstvo od nas zahteva obveznost, ki sega preko naših lastnih interesov. Vsak posameznik naj bi bil odgovoren politični subjekt in naj bil pripravljen poslušati drugega posameznika ter na podlagi skupne komunikacije doseči kompromis. Takšno državljanstvo je idealistična oblika, ki ni nikoli v celoti realizirana. Takšna oblika je lahko delno realizirana, ker obstaja skupna javna kultura in skupnosti, v katerih je takšna oblika delno izvedljiva (Dower 2000: 555).

Miller (v Dower 2000: 555) kritično ocenjuje kozmopolitsko koncepcijo državljanstva. Kozmopolitizem združuje dve trditvi, ki jih je treba ločeno obravnavati, in sicer: Empirična trditev o globalizaciji in moralna trditev o globalni dolžnosti. Globalizacija namreč ne ustvarja globalnih struktur, ki so primerne za državljanstvo ter moralni argumenti niso odvisni od takšnih institucionalnih struktur.

Millerjeva osnovna kritika je usmerjena v tri glavne argumente globalnega državljanstva: prvič, potrebujemo globalno demokratično zakonodajo, da ustvarimo zakonodajni okvir za zaščito človekovih pravic. Drugič, lahko obstajajo različni nivoji politične participacije za različne namene. Tretjič, posamezniki morajo delovati na globalnem nivoju kot »globalni romarji«. Sodeč po Millerju niti eden od naštetih argumentov oz. pogojev ne deluje. Prvič, mednarodno pravo še vedno deluje skozi matične države. Drugič, argument, da lahko posamezniki delujejo na različnih nivojih, je nespremenljiv, saj je težko ugotoviti, kaj je merodajno volilno telo. Nespremenljivo je tudi ustvariti umetno volilno telo na globalni ravni. Tretjič, ideja o državljanu kot »globalnem romarju« je navidezno nasprotje, ker ideja o romarju natančno spodkopava eno izmed ključnih značilnosti državljanstva, to je razmerje s politično skupnostjo. In nenazadnje je državljanstvo brezmejno vreden dosežek, ki se ga nikakor ne sme oslabiti z razširitvijo oz. zlitjem v kozmopolitizem (Miller v Dower 2000: 555–56).

Ideja o svetovnem državljanstvu je nepotrebna, ker lahko vsak svetovljan svojim ciljem ustrezno sledi na podlagi moralnih argumentov. Neff pravi, da je ideja o svetovnem državljanstvu v modernem svetu nesmiselna. To nesmiselno idejo argumentira z dejstvom, da je državljanstvo pravni koncept, definiran z zakoni posamezne države, zato ne more biti razširjeno na globalno raven (Neff v Dower 2000: 556).

Medtem ko so Millerjevi argumenti delno odvisni od razlike med njegovo republikansko ali Roussejevo in tako imenovano liberalno koncepcijo državljanstva, Neff pravi, da četudi vzamemo »pozitivistično sporočilo zakona«, ne bomo našli argumenta v prid svetovnemu državljanstvu. Po drugi strani pozitivistična koncepcija zakona pravi, da so države vir zakonov, kar pomeni, da so mednarodni zakoni ustvarjeni s soglasjem držav. V obeh tradicijah je povezava s politično skupnostjo pomemben pogoj državljanstva. Če spodbudimo k delovanju mednarodne zakone, lahko vidimo, kako so lahko etični cilji na pravilen način realizirani. Na takšen način so skozi različne identitete mehanizmov lahko:

- promoviranje liberalnih vrednot skozi gospodarsko globalizacijo,
- človekove pravice zaščitene skozi nacionalno zakonsko regulativo,
- okoljevarstvene skrbi vpete v nacionalno okoljevarstveno zakonodajo.

To so tri oblike indirektna promocije globalnih moralnih norm, ki so promovirane skozi nacionalne institucije in zakonodajo (Dower 2000: 556–57).

Mednarodne obveznosti med državami so ena stvar, obveznosti, ki jih imajo posamezniki drug do drugega v svetu, pa so spet čisto druga stvar. Miller (v Dower 2000: 558) trdi, da imajo posamezniki obveznosti do »outsiderjev«, vendar se postavlja vprašanje, ali so lahko globalne obveznosti posameznikov ohranjene brez sprejemanja ideje globalnega državljanstva? Locke (v Dower 2000: 558) pravi, da imajo Švicarji in Indijanci, ko se srečajo v divjini, obveznosti drug do drugega zunaj družbe. Drugi, kot npr. Onora O'Neill (v Dower 2000: 558), zagovarjajo kantovska načela obveznosti brez zaščite koncepcije državljanstva. Vsi naj bi namreč imeli enako močne obveznosti ne glede na to ali smo ali nismo državljani določene države.

Dower na omenjene teorije gleda z zadržkom zaradi:

Prvič, ne glede na trditve posameznih teorij, bo za večino ljudi obseg sprejetih obveznosti viden kot »pomanjkanje« njih samih kot globalnih državljanov.

Drugič, izredno pomembno je, da smo pozorni na posledice moralnih obveznosti. Če je posameznik prepričan v globalno etiko, ne bo hotel samo ukrepati, ampak bo hotel pomagati razvijati institucije in mehanizme, ki bodo lahko ukrepali lažje in učinkovitejše. Na takšen način bo možen globalen institucionalen razvoj, katerega del bo posameznikova obveznost.

Tretjič, zaradi interesa skupnosti lahko posameznik misli, da ima več obveznosti kot nek drug posameznik iz druge skupnosti. Koncept globalnega državljanstva vpleta preureditev prioritet in večje obveznosti na internacionalni ravni. Uporaba jezika globalnega državljanstva deluje kot način za doseg samostojnih različnih etičnih prioritet (Dower 2000: 558).

Poudariti je treba, da ključna tema razprave niso etične zahteve, temveč relevantnost globalnega državljanstva ter kako uresničiti pogoje za obstoj le tega. Naj še omenimo, da je razvoj določenih globalnih institucij nujen za učinkovit proces globalnega državljanstva, te institucije pa bi vsekakor pripomogle k boljši »umestitvi« globalnega državljanstva.

Teoretiki, kot je O'Neillova, poudarjajo pomen razvoja globalnih institucij, ker bi s tem lahko učinkovito razvijali moralno delovanje. Takšne institucije lahko ponudijo nekakšno »vozilo« za tiste posameznike, ki jim je ideja globalnega državljanstva blizu. Obstoj takšnega institucionalnega okvirja, skozi katerega se sledi političnim ciljem, je spodbudna možnost za vse tiste, ki se vidijo kot globalni državljanji (Dower 2000: 558).

Kot smo že večkrat omenili mora biti izpolnjenih več osnovnih pogojev, da bi globalno državljanstvo zaživel. Poleg demokratično urejenih političnih sistemov, spoštovanja

človekovih pravic, vladavine prava... je pomembna tudi aktivna politična participacija, ustreznost mednarodne zakonodaje, obveznosti na različnih nivojih in postavitve moralnih ciljev. Nekatere izmed omenjenih pogojev si bomo podrobneje v nadaljevanju ogledali.

7.1 AKTIVNA PARTICIPACIJA KOT POMEMBEN POGOJ GLOBALNEGA DRŽAVLJANSTVA

Miller (v Dower 2000: 559) pravi, da sta ključna dva značilna elementa republikanske koncepcije državljanstva aktivna predanost »dobremu« v celotni družbi in politični participaciji ter pripadnost »svoji« politični skupnosti. Ta pripadnost ni možna zunaj skupne javne kulture.

Danes imamo veliko posameznikov, ki sebe vidijo kot svetovne državljane. Mnogi med njimi požrtvovalno pomagajo tistim, ki so zunaj njihove skupnosti, in pri tem promovirajo »dobre stvari«. Na takšen nekonvencionalen način tudi sodelujejo v svetovni politiki (Dower 2000: 559).

Miller (v Dower 2000: 560) ne nasprotuje novim oblikam politične participacije, celo dodaja, da je državljanstvo dobilo novo podobo. Državljanji lahko na različne načine vplivajo na politiko matične države, ko skušajo pomagati nekemu, ki se nahaja na drugem koncu sveta, in sicer:

- da pišejo vodilnim ljudem v državi in »zahtevajo«, da ukrepajo v določenem segmentu,
- preko svojih političnih strank skušajo vplivati na odločitve vladnih institucij,
- lahko se združujejo v nevladne organizacije in preko njih poskušajo vplivati na vlado posamično ali skupinsko (npr. organiziranje mednarodne konference, ki promovira razvoj mednarodnega prava). Lahko bi rekli, da v pogojih različnosti med vladanjem in vlado nekateri posamezniki iščejo načine, kako vplivati na način urejanja globalnih javnih zadev. Dejstvo pa je, da že mnogi posamezniki participirajo v tako imenovani »globalni civilni družbi« in »kozmpolitski demokraciji«. Miler v nadaljevanju pravi, da

posamezniki ne morejo sodelovati v globalni vladi. Strinja se s tem, da obstajajo transnacionalne institucije, ampak to še ne pomeni, da konstituirajo obliko civilne družbe. Poleg tega pa demokracija ne globalni ravni trenutno ne obstaja.

7.2 SKUPNA JAVNA KULTURA GLOBALNEGA DRŽAVLJANSTVA?

Ali je možno imeti skupno javno kulturo? Vsekakor je to vprašanje izredno dobro definirano v primeru »standardizirane« politične participacije znotraj nacionalne države. Za nemoteno sožitje in delovanje posameznikov v skupnem političnem življenju je potrebno izoblikovati skupno politično kulturo, v kateri kozmopolitsko državljanstvo ne bi izključevalo nacionalnega državljanstva, in obratno. Kozmopolitizem bi lahko tako rekoč deloval kot tangenta nacionalnemu političnemu državljanstvu. Za obstoj skupnega političnega interesa (npr. možnost globalnega državljanstva), mora obstajati možnost transformacije prioritet, in sicer, da državljani v »nacionalni dnevni red« reševanja problemov vključujejo tudi globalne probleme (Dower 2000: 560).

7.3 POMEMBOST GLOBALIZACIJE Z VIDIKA GLOBALNEGA DRŽAVLJANSTVA

Miller (v Dower 2000: 561) pravi, da proces globalizacije ne podpira trditve o možnosti svetovnega državljanstva. Bankowski in Christodoulidis (v Dower 2000: 561) kritično ocenjujeta Millerjevo trditev, da se zaščita človekovih pravic ne more izvajati brez procesa globalizacije. Vsekakor je to res, toda v tem primeru skuša Miller poudariti obstoj in pomen obveznosti človekovih pravic in ne zagotovi izvrševanja človekovih pravic. Če obstaja moralni argument v prid globalni obveznosti, se zagotovo ne zanaša na to, da bi globalizacija ta argument podprla do »pravnomočnega sprejema« (Dower 2000: 561).

Dower se strinja z Millerjem v tem, da globalizacija sama ne implicira, da bi moralo državljanstvo biti razširjeno preko nacionalnih meja. Razvoj globalnega gospodarstva ter vedno bolj kompleksni in soodvisni odnosi med državami odpirajo vprašanje, ali naj se vzpostavi globalno državljanstvo. Ne smemo tudi spregledati dejstva, da globalizacija prinaša razvijajoče se institucije, ki utelešajo porajajočo se idejo globalnega državljanstva. Z razvojem nevladnih organizacij ter razvojem interneta in ostalih komunikacijskih sistemov v času globalizacije lahko rečemo, da so to elementi, ki jih globalno državljanstvo potrebuje za svoj razvoj. Ta zmožnost presega v vseh pogledih interno transformacijo nacionalnih političnih načrtov glede možnosti globalnega državljanstva. Omeniti je potrebno še, da lahko kozmopolitske vrednote najdejo način izražanja skozi ekonomske institucije sveta, če se bodo prioritete vpletenih v sistemu gospodarstva (zaposleni, managerji, zaposleni...) spremenile v smeri direktnega prevzemanja določenih globalnih nalog (zmanjšanje revščine, izboljšanje del. pogojev, zaščita okolja...). Brez dvoma čaka globalno državljanstvo težka pot, vendar ne smemo pozabiti, da obstajajo različne poti, preko katerih se globalno državljanstvo lahko razvije (Dower 2000: 561).

7.4 USTREZNOST MEDNARODNE ZAKONODAJE

Miller (v Dower 2000: 562) pravi, da v kolikor posamezniki uveljavljajo oz. zahtevajo svoje človekove pravice na mednarodnih sodiščih in se sklicujejo na mednarodno zakonodajo, to še ne pomeni »delovanja« aktivnega globalnega državljanstva. Omenjeno je lahko del šibkejše liberalne koncepcije državljanstva, vsekakor pa predstavlja drugačen način mišljenja o svetu, kakršno je bilo pred 50 leti, ko posamezniki niso bili niti subjekti v mednarodni zakonodaji. Ideja državljanstva v pogojih pravic in obveznosti ima velik vpliv na posameznika, kar se odraža v ideji T. H. Marshalla (v Dower 2000: 562), ki razlikuje tri vrste državljanskih pravic, in sicer: politične, civilne in socialne pravice. T. H. Marshall pravi, da so socialne državljanske pravice postale pomembne v tem stoletju v odnosu do ideje o globalnem državljanstvu, zaradi vpletenosti v svetovno družbo. Do želje po sprejetju univerzalnih pravic je predvsem prišlo, zaradi spremembe v mišljenju.

Razprava o človekovih pravicah ne poteka samo o univerzalnih vrednotah, ampak tudi o postavitvi okvirja oz. platforme o odgovornosti. Henry Shue (v Dower 2000: 562) pravi, da so osnovne socialne pravice minimalna zahteva človeštva (Dower 2000: 562).

Neff (v Dower 2000: 562) trdi, da dejansko ni res, da se liberalna koncepcija pravic avtomatično poistoveti s kozmopolitizmom. Neff pravi, da bi liberalna koncepcija pravic in obveznosti zlahka bila videna kot idealna sprejemljiva možnost v določenih družbah. V tem primeru moramo poudariti, da je pomembna sprememba v perspektivi, kjer so pravice videne kot univerzalna dimenzija v povezavi z obveznostmi. Če bo globalno državljanstvo pomagalo ustvariti to perspektivo, bi to pomenilo pomemben napredek v koncepciji dojemanja tradicionalno liberalnih in republikanskih koncepcij človekovih pravic (Dower 2000: 562).

Debate o mednarodni demokratični zakonodaji potekajo na različnih nivojih. Poudariti moramo, da mednarodna zakonodaja ne prihaja iz »zraka«, ampak iz nacionalnih držav. Vrednote državljanov nacionalnih držav se tudi kažejo skozi področja, v katerih skušajo države razviti mednarodno zakonodajo. Spremembe v mednarodni zakonodaji pa bodo prišle šele takrat, ko bodo posamezniki skozi različne oblike in akcije »signalizirali« lastnim vladam, da implementirajo določene vrednote in prioritete v mednarodnem okolju (Dower 2000: 562).

7.5 OBVEZNOSTI NA RAZLIČNIH NIVOJIH

Ideje o obveznostih na različnih nivojih ne bi smeli tako zlahka opustiti, kot to predlaga Miller (v Dower 2000: 562). Ideja spominja na koncepcijo koncentričnih obročev (posamezniki, lokalne skupnosti, države, svet), ki jo omenja Nussbaumova (v Dower 2000: 562). Millerjev kontrast med »umetnimi združenji« na transnacionalni ravni in »naravnimi« političnimi skupnostmi nacionalnih držav (s skupno kulturo) je pretiran (Miller v Dower 2000: 562).

Realnost današnjega časa je, da znotraj političnih skupnosti obstajajo konflikti, saj različne skupine težijo k različnim ciljem. Ena izmed bistvenih točk Rawlsove (v Dower 2000: 563) teorije v tej temi je, da sooča bistvena vprašanja pluralizma in človeške koncepcije dobrega z obširno doktrino skupin. Teorija išče politično koncepcijo pravice, da bi lahko prilagodila oz. uskladila razlike skozi konsenz. Na globalnem nivoju bi omenjena ideja bila možna, če predpostavimo, da imajo različni ljudje iste cilje ali vrednote, ki se kažejo v želji izvrševanja projektov, ki bi državne javne zadeve prenesle na globalno raven.

Bankowski in Christodoulidis (v Dower 2000: 563) odpirata debato okoli vprašanja, kaj je to skupnost. Pravita, da skupnost ni identična politični skupnosti. Ideja o skupnosti je ključnega pomena v kontekstu političnega prostora. Z dvomom gledata na Millerjev pogled na politične skupnosti, ki pravi, da lahko politične skupnosti postanejo samozadostne na isti način, kot lahko liberalna misel naredi posameznika za samozadostno enoto. Prav tako se ne strinjata z Milerjevim stališčem glede pomembnosti participacije. Pravita, da se z Millerjem strinjata v točki, da je participacija ključnega pomena za aktivno državljanstvo, ne strinjata pa se v točki, da je participacija možna samo znotraj meja nacionalne države. Linklater (v Dower 2000: 563) se strinja z Bankowskim in Christodoulidisom in dodaja, da se v razmerah modernega sveta interesi državljanov ne bodo izpolnjevali, če se bodo samo zanašali na nacionalne države. Linklater prav tako pravi, da bo v primeru nedemokratičnih mednarodnih institucij nastal demokratični »deficit«. Na vse odločitve, ki imajo vpliv na življenje ljudi, bi ljudje morali imeti demokratičen vpliv. Dodaja še, da brez participacije na širših nivojih ne bomo nikoli presegli tendence, da prevelik pomen pripisujemo razlikam med državljani in »tujci«. Splošno gledano je napačno predpostavljati, da liberalna koncepcija državljanstva ne more prispevati k boljši participaciji ter da celotna koncepcija temelji na pasivni koncepciji državljanstva. Vsekakor obstaja razlika med Lockovim in Rousseaujevim konceptom participacije, vendar je pretirano poudarjati to razliko v točki globalne participacije. (Dower 2000: 563–64).

7.6 ODNOS MED MEDNARODNO ZAKONODAJO IN MORALNIMI CILJI V PRIZMI GLOBALNEGA DRŽAVLJANSTVA

V razmerju med mednarodno zakonodajo in moralnimi cilji v prizmi globalnega državljanstva se bomo podrobneje seznanili z Neffovo idejo (v Dower 2000: 565). Neff pravi, da ljudje ne potrebujejo globalnih obveznosti, da bi bili globalni državljani. Če ponazorimo s primerom človekovih pravic: človekove pravice so najbolj varovane v okviru nacionalne zakonodaje in nacionalne mehanizme za varovanje človekovih pravic. Okoljevarstvena zakonodaja postane bolj učinkovita, če jo vključimo skozi nacionalno zakonodajo. Pri tem pa moramo poudariti dve pomembni točki, to sta zavarovanje pravic in aktivna participacija skozi nevladne organizacije. Obstaja mnenje, da bi pri zavarovanju pravic posamezniki kot neposredno vpleteni v mednarodno zakonodajo morali bolje sodelovati. Kultura človekovih pravic v povezavi z mednarodno zakonodajo nam ponuja pomemben okvir, v katerem lahko posamezniki uveljavljajo pravice in so tudi zakonsko odgovorni za svoja dejanja (Dower 2000: 565).

Izpostaviti je potrebno, da morajo tisti posamezniki, ki delujejo v smeri globalnih sprememb in ki vidijo sebe kot globalne državljane, delovati skozi že obstoječe institucije, ker samo tako lahko dosežejo večjo učinkovitost. Vsekakor morajo ti posamezniki ali skupine delovati v smeri ustanavljanja novih mednarodnih institucij, skrbeti za »krepitev« že obstoječih, saj bodo samo na takšen način lažje ščitili človekove pravice, mir in okolje ter poskušali zmanjšati svetovno revščino.

Vprašati se moramo, ali smo mogoče operirali z napačno dihotomijo med moralno definicijo globalnega državljanstva (obveza globalni etiki) in kvalificirano institucionalno definicijo, kjer določene institucije že delujejo v smeri globalnega državljanstva. Globalno državljanstvo se lahko deloma definira v pogojih aspiracije in namena. Kaj nam v ta namen lahko povedo teoretiki, ki »branijo« obstoj globalnega državljanstva in potrebo po diskurzu o globalnem državljanstvu? Ti teoretiki pravijo, da smo vsi svetovni državljani in da imamo globalne obveznosti (če jih prepoznamo ali pač ne) ter da zagovorniki globalnega državljanstva vidijo sebe skozi delo skozi obstoječe institucije.

Vsi skupaj smo svetovni državljani. Zaradi procesa globalizacije, ki se kaže v vseh segmentih našega življenja, bi morali vsi skupaj delovati v smeri doseganja globalnih ciljev (globalno državljanstvo, manjša revščina, zaščita okolja...). Ti cilji vključujejo tudi uporabo obstoječih mednarodnih institucij. Omenjeno koncepcijo zagovarjajo teoretiki globalnega državljanstva. Če se navežemo na njihovo koncepcijo, lahko sklepamo, da bo vsakdo, ki se sooči kot globalni državljan, tudi težil k uresničevanju globalnih ciljev, pri tem pa si bo pomagal z obstoječimi institucijami oz. bo ustanavljal nove, s katerimi bo lažje dosegel cilje. Omenjena koncepcija ima trenutno dovolj opore v obstoječih mednarodnih institucijah, ki segajo preko nacionalne države in ki ponujajo močno oporo globalnemu državljanstvu, ki je oboje, etično močno in pragmatično ustrezno v naši nemirni globalizacijski dobi (Dower 2000: 567).

Če sprejmemo dejstvo, da bo v nemirni globalni dobi globalno državljanstvo postalo naslednik tradicionalnega državljanstva, potem bi lahko naslednik nacionalne države bila nadnacionalna oz. globalna država. Če izhajamo iz dejstva, da tradicionalno državljanstvo potrebuje nacionalno državo za obstoj, ali potem morebitno globalno državljanstvo potrebuje globalno državo oz. neko skupno svetovno nadnacionalno institucijo? Vsekakor bi lahko mednarodne institucije prevzele »varstvo« nad morebitnim globalnim državljanstvom, pod pogojem, da jim nacionalne države podelijo to »koncesijo«. Nekatera razmišljanja dejansko potekajo v tej smeri, da bi se nacionalne države odpovedale nekaterim pravicam v korist mednarodnih institucij v zameno za določene naloge, ki bi jih mednarodne institucije opravljale namesto nacionalnih držav. Ideja je vsekakor zanimiva in vredna temeljitejše analize, saj bi bilo na takšen način veliko svetovnih problemov rešenih hitreje in učinkoviteje.

8. GLOBALNO DRŽAVLJANSTVO POTREBUJE GLOBALNO VLADO?

Globalizacija je povzročila, da so začele nacionalne države v mednarodnih organizacijah in političnih institucijah bolje sodelovati med seboj. Povzročitelj tega sodelovanja je mednarodno gospodarstvo in socialni procesi, ki se jih ne more kontrolirati znotraj državnih meja. Potencialno najbolj »pogumna« vizija globalnega državljanstva je vizija okoljevarstvenih gibanj, ki zahtevajo radikalno redefiniranje državljanstva. Okoljevarstvena skrb je povzdignjena kot javni problem in ta problem je uvrščen na mednarodni politični dnevni red. Globalno državljanstvo je resnična možnost v prihodnosti.

Čeprav Evropejci imajo obliko nadnacionalnega državljanstva, ki jim ga jamči EU kot vzhajajoča nadnacionalna politična tvorba, se poraja problem erodiranja nekaterih političnih pravic, ki so jih državljani EU imeli v matičnih državah. Vsekakor ne želimo trditi, da EU ni demokratična tvorba; prav nasprotno, pomanjkanje demokratične odgovornosti na nadnacionalnem nivoju lahko pripelje do potencialnega pridobivanja kontrole nacionalnih vlad nad ekonomskimi procesi, ki ne smejo biti združeni znotraj nacionalnih meja (Nash 2000: 202–203).

Najboljša izhodiščna točka za raziskovanje potrebe po globalni vladi je država. Država kot institucionalna forma se vzpne kot zmagovalka v konkurenci med različnimi načini organizacije politične avtoritete (Spruyt in Philpott v Koenig–Archibugi 2002: 46). V Evropi in potem v večini preostalega sveta je najprej suverena država prevladala fevdalizem, teokracijo, cesarstvo, plemena... V kratkem, država je bila in še vedno je glavni »dobavitelj« vladnih storitev v družbi (Koenig–Archibugi 2002: 46).

Širše gledano jedro funkcije države vključuje zajezitev fizičnega in psihičnega nasilja med državljani, obrambo pred zunanjim sovražnikom, obrambo pred naravnimi nesrečami, zagotavljanje šolstva, promoviranje ekonomske blaginje... Najpomembnejše pa je, da se od države med izvajanjem njenih aktivnosti pričakuje spoštovanje osnovnih

človekovih pravic. Vse te naloge države so kodificirane v mednarodnih deklaracijah in konvencijah (Koenig–Archibugi 2002: 46–47).

Ne glede na pričakovanja državljanov vladam pogosto spodleti pri nekaterih osnovnih nalogah. V tem kontekstu lahko omenimo tri glavne razloge za ta neuspeh. Prvi razlog je prisotnost zunanjih dejavnikov: vlade zaradi nekaterih zunanjih dejavnikov, ki so izven njenih pristojnosti, ne morejo določenih nalog izvesti učinkovito. V mnogih primerih so zunanji dejavniki recipročni (če ne celo simetrični), zato lahko govorimo o soodvisnosti. Drugi razlog je deficit resursov: vladam zaradi pomanjkanja materialnih, organizacijskih ter drugih resursov ne uspe izpeljati ciljev. Tretji razlog je pomanjkanje volje: vlade nimajo interesov, da bi učinkovito opravile določene funkcije za svoje državljane ter ne zaznajo obstoja perečih problemov. Soodvisnost in deficit resursov sta problema zmožnosti, medtem ko je pomanjkanje volje problem motivacije (Koenig–Archibugi 2002: 47).

Tabela 8.1 opisuje različne situacije, ki so značilne za prisotnost oz. manjkajočo soodvisnost, deficit resursov in pomanjkanje volje v vladah. Tabela prikazuje glavne vladne probleme, ki so posledica treh omenjenih vzrokov oz. kombinacij.

Tabela 8.1: Potencialni vzroki za vladni neuspeh, kar ima za posledico zahtevo po globalni vladi

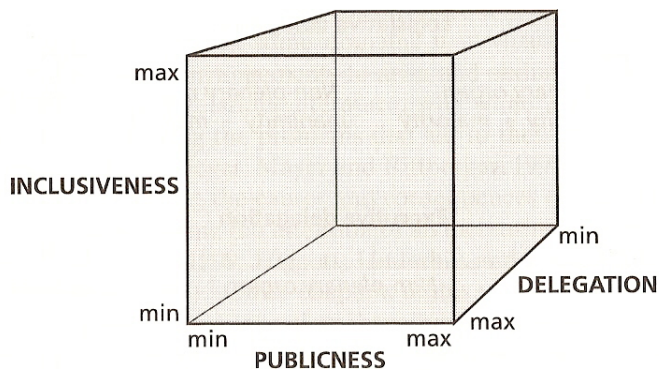
Medsebojna odvisnost	Viri	Pripravljenost	Problem	Naloga globalne vlade
Manjka	Prisotni	Prisotna	Ni problema	Nikakršna
Prisotna	Prisotni	Prisotna	Ravnovesje	Koordinacija, mediacija
Prisotna	Prisotni	Pogojna	nedelovanje	Nadzor, sankcioniranje
Manjka	Manjkajo	Prisotna	Pomanjkanje resursov	Pomoč, nadomestilo
Prisotna	Manjkajo	Prisotna	Pomanjkanje resursov z učinkom razlivanja	Pomoč, nadomestilo
Manjka	Prisotni	Odsotna	Disfunkcionalni cilji	Prepričevanje, pritisk, nadomestilo
Prisotna	Prisotni	Odsotna	Disfunkcionalni cilji z učinkom »razlivanja«	Prepričevanje, pritisk, nadomestilo

Vir: Koenig–Archibugi 2002: 48.

Neuspeh države uresničevati cilje, ki izvira iz nepripravljenosti, je vsekakor težavna in kontroverzna situacija z vidika globalne vlade. Vključuje nerazumevanje nalog države tako do svojih državljanov kot do ostalih držav oz. družb. Glede na to, da trenutno globalna vlada ne obstaja, ni jasno, kdo je »merodajen« reševati konflikte, ki izvirajo iz omenjenega nesoglasja (Koenig–Archibugi 2002: 47–48).

Lazarsfeld in Barton (v Koenig–Archibugi 2002: 52) pravita, da obstajajo tri dimenzije, ki tvorijo prostorsko lastnost, v katerih se lahko vse dejanske ali hipotetične vladne ureditve locirajo. Te tri dimenzije so: javnost, predstavnštvo in vključenost. Shema 1 in Tabela 2 predstavljata omenjene tri dimenzije. Robovi sheme se ujemajo z osmimi idealnimi tipičnimi vladnimi ureditvami. Značilnosti teh treh dimenzij so empirično neverjetne, ampak metodološko uporabne. V tabeli 2 prva dva idealna tipa označujeta vladne ureditve, v katerih imajo vse vlade sveta pomembno vlogo. V globalnem nadnacionalnem segmentu vlade sodelujejo s samostojnimi telesi, stvarno zakonodajo, izvršno in sodno močjo. Če bi se vladi uspelo organizirati na podlagi omenjene ureditve, potem bi bili priče globalni vladi. Trenutno takšne ureditve ni na vidiku; najbližja vladna ureditev po tej definiciji je EU (Koenig–Archibugi 2002: 52–53).

Slika 8.1: Možne kombinacije vladnih ureditev (Koenig–Archibugi 2002: 52)

Vir: Koenig–Archibugi 2002: 52

Inclusiveness: vključenost
 Publicness: javno (javnost)
 Delegation: zastopanost (odposlanstvo)

Tabela 8.2: Idealne vladne ureditve

Karakteristika oz. tip vladanja	Javno	Zastopanost	Vključenost
Globalno vladanje	max	min	max
Globalna nadnacionalnost	max	max	max
Neposredna hegemonija	max	min	min
Posredna hegemonija	max	max	min
Neposredna globalna nadnacionalnost	min	min	max
Zastopana globalna nadnacionalnost	min	max	max
Neposreden monopol	min	min	min
Posreden monopol	min	max	min

Vir: Koenig–Archibugi 2002: 53

8.1 GLOBALNA VLADA – NUJNOST ALI NEVARNOST ZA GLOBALNO DRŽAVLJANSTVO

Morebitno globalno državljanstvo bi za svoj obstoj potrebovalo globalno, kozmopolitsko vlado. Habermas (v Nash 2000: 251) ugotavlja, da se je državljanstvo v Evropi preoblikovalo – dobilo novo obliko z oblikovanjem EU. Helda včasih vidimo kot teoretika deliberativne posvetovalne demokracije in Held (v Nash 2000: 251) vsekakor razume potrebo po uvajanju kozmopolitanske demokratične vlade, ki bo deliberativno demokratična. Held z deliberativno demokracijo misli na nekaj veliko bolj splošnega, kar pomeni, da so legitimne odločitve prinesene s strani posvetujočih se ljudi, ki morajo biti odločni.

Največji problem za teorijo morebitne globalne demokratične vlade predstavlja to, da ne vidi pomembnosti kulturne politike v globalizaciji. Held zanemarja vprašanje, kako naj bi

se globalna demokracija prenesla v praktično uporabo ter kako prepoznati in izkoristiti potencial globalne demokracije v trenutnem globalnem procesu.

Heldov model globalne demokracije temelji na rekonstrukciji že obstoječih formalnih političnih institucij na nacionalni in transnacionalni ravni. Omenjene institucije je potrebno narediti bolj globalno orientirane in bolj demokratične. Held (v Nash 2000: 252) povzema problem, in sicer: »Pomen demokratične politike je potrebno preoblikovati v relaciji prekrivanja lokalnih, regionalnih in globalnih procesov. Potrebno je poudariti tri stvari: prva stvar je način, na katerega so gospodarstvo, politika, pravo, vojska in kultura povezani, da lahko spreminjajo samo naravo, moč in kapaciteto suverene države. Spremembe, ki prihajajo od »zgoraj«, nimajo več takšne moči, kot so jo imele včasih. Druga stvar je način, kako regionalne in globalne povezave ustvarjajo verigo trdno povezanih političnih odločitev ter dogovorov med državami in državljani. Te povezave tudi spreminjajo naravo in dinamiko nacionalnih političnih sistemov. Tretja stvar je način, kako lokalne skupine, gibanja in »domači nacionalizem« dvomijo v nacionalno državo od spodaj kot reprezentativen močan sistem«.

Globalizacija ima očiten vpliv na predstavniške demokracije in prav tako se čuti vpliv na suverenost in avtonomijo nacionalnih držav. Glavno načelo demokracije, ki je definirana v teoriji in praksi je, da bi ljudje morali biti bolj samostojni in odločni. Ljudje bi morali imeti nadzor nad lastnimi življenji. Obstaja jasna prostorska dimenzija te idealne človeške samodeterminacije. Institucije predstavniške demokracije, v katerih se izpolnjuje volja ljudi, veljajo za neodvisne in samostojne v svojem demokratičnem delovanju. Če se avtonomija in neodvisnost nacionalnih držav zaradi globalizacije zmanjša, potem se bo zmanjšala tudi liberalna demokracija. Vsekakor je jasno, da je trenutno nemogoče razširiti liberalno demokracijo do te mere, da bi ustvarili svetovno vlado.

Izhodiščna točka je, da je avtonomija nacionalne države zelo omejena zaradi globalizacije; istočasno je neodvisnost nacionalnih držav razdeljena med nacionalne, regionalne in internacionalne institucije. Kozmopolitska demokracija bi morala

porazdeliti moč med omenjene institucije, ki bi imele vlogo vlade. Prav tako bi bilo potrebno ustvariti zakonsko osnovo, ki bi zagotavljala demokratične pravice vsem.

Potrebno je poudariti, da nacionalna država kot center moči v Heldovem modelu ni ignorirana oz. nepomembna. Held (v Nash 2001: 256) želi povedati, da država ni več najmočnejši center moči, ampak je politični igralec v povezavi z drugimi centri moči. Nacionalna država v procesu globalizacije pridobiva na moči samo s sodelovanjem v mednarodnih vodah ter skupnem reguliranju globalizacijskih procesov.

Ena največjih kritik Heldovega modela kozmopolitanske globalne vlade je, da ne razloži, kaj bo z močjo države. Kritiki pravijo, da globalna vlada, kot si jo zamišlja Held, ne more obstati brez globalne države. Vse dokler bodo politične institucije na nacionalni ravni in ne na internacionalni ravni, bodo odvisne od nacionalnih držav, s tem pa je tudi možnost globalnega državljanstva manjša ali celo nemogoča (Nash 2000: 251–56).

Kaj torej mora storiti nacionalna država oz. nacionalna vlada? Predvsem mora prepričati svoje državljane, da je najboljše določene odločitve sprejeti na mednarodni ravni in da pri tem nacionalna država ostaja varnostni ventil, ki ščiti nacionalne interese. Nacionalna vlada lahko omogoči, da komunikacijski kanali, ki so potrebni za nemoteno odločanje, postanejo bolj dostopni. Da pa bi bila ta komunikacija lahko bolj dostopna in uspešna, se mora vsaka vlada boriti proti centralizaciji. Ključ do uspešne globalne države in globalnega državljanstva torej leži v zdravi meri decentralizacije. Odločilna naloga vsake vlade bo, da v globalni združitvi izbere med danimi opcijami: deljena neodvisnost, decentralizacija ali članstvo v mednarodni organizaciji. Vsaka nacionalna vlada bo lahko v tej globalni združbi izbrala način združitve in imela tudi možnost izstopa iz globalne združbe.

V globalnem združenju se morajo nacionalne vlade posvetiti zaščiti državljanskih pravic, kot so socialne, ekonomske in politične pravice. Ključna naloga nacionalnih vlad v globalnem združenju bo iskanje učinkovitih načinov reguliranja globalne ekonomije,

globalne varnosti in možnost globalnega državljanstva z vsemi pravicami in obveznostmi (Horsman in Marshall 1994: 243–48).

9. KOZMOKRACIJA KOT MOŽNA OBLIKA GLOBALNE VLADE

John Keane (2003: 97–101) vidi kozmokratico kot prihodnjo obliko globalne vlade. Pravi, da bi bila mednarodna podoba transparentne, dobre globalne vlade grškemu antičnemu templju s temelji, zgrajenimi na skupnih vrednotah. Stebri bi podpirali različne veje oblasti, streho bi podpirala svetovna vladavina prava in primerna kakovost življenja.

Današnji svet prihaja pod vpliv nove oblike moči vladanja, ki bi ga lahko imenovali kozmokracija¹. Kozmokratico bi lahko razumeli kot novi prihajajoči sistem politične moči, ki je brez predsedana. Kljub temu, da se ne pojavlja na svetovnih zemljevidih, je kozmokracija sistem svetovno medsebojno odvisnih razširjenih mrež akcij in reakcij, kompleksna mešanica prava, vlad, policije in vojske. Te verige medsebojne soodvisnosti so naoljene s hitrim, prostorsko skrčenim pretokom komunikacij, ki imajo učinek »krčenja«. Strukturna moč kozmokracije konstantno oblikuje oz. sooblikuje tako imenovani »učinek metulja«, kjer nek samostojni dogodek znotraj sistema lahko povzroči spremembo nekje drugje v sistemu.

Vladne institucije različnih funkcij, velikosti in geografskih lokacij so ne glede na medsebojne razlike ujete v goste, hitro razvijajoče mreže bilateralnih, multilateralnih in nadnacionalnih odnosov. Vse vlade se zavedajo, da je »vzvišena izolacija« nemogoča, saj so odločitve vlad potencialno brez omejitev. Namerne in nenamerne politične intervencije, ki posegajo v zadeve drugih, so negativna značilnost kozmokracije.

Kozmokracija stoji na spektru med tako imenovanim vestfalskim modelom suverene države in enojnim, unitarističnim sistemom globalne vlade. Razumemo jo tudi lahko kot mešanico večslojne, izredno mobilne in močne vlade. Je konglomerat trdno spete in prekrivajoče se sub–države. Kozmologija so države in globalne institucije ter

¹ Neologizem izvira iz starogrške besede *kosmos* (svet, red, univerzalen kraj ali prostor) ter *krato* (vladati). Kozmokracija v našem primeru opisuje poenostavljeno formo institucionalizirane moči, ki je drugačna vsem dosedanjim razlagam različnih oblik vladavine. Kozmokratico bi lahko tudi poimenovali svetovna vladavina, globalna vladavina (Keane, 2003: 97).

močne mreže medsebojne odvisnosti, je obdana s funkcionalno tremi zunanjimi conami politične moči.

Druga cona izmed štirih se imenuje B cona. To je cona gosto naseljenih, zelo obsežnih, kvazi imperialno teritorialnih držav, kot so Kitajska, Indija, Indonezija in Rusija. Razen Indije naštete države nimajo takšne demokracije, kjer bi bila moč »pravično oz. demokratično« razdeljena (dve izmed naštetih držav sta v bistvu posttotalitarna režima), ampak njihove vladne strukture ljubosumno čuvajo svojo teritorialno suverenost. Ne glede na to so vpete v pomembne medsebojne povezave, druge cone in strukture kozmokracije.

Če se premaknemo naprej proti coni C sheme kozmokracije, se srečamo s kopičenjem medsebojno teritorialno povezanih enot. Nekatero državo, ki spada v cono C, kot npr. Brazilija, je potencialno politično močan igralec na globalnem prizorišču, vendar je večina držav, ki spadajo v ta sektor, npr. Nigerija, Bahrajn, Filipini, Tajski... »majhnih« držav z majhno močjo v globalnem merilu.

Nekatero od teh držav so se začele združevati v »regionalna telesa«, npr. ASEAN (Združenje jugovzhodno azijskih držav) in CARICOM (Karibsko združenje). Znotraj te periferne cone so medsebojne mreže najtanjše in krhke. Državi, kot sta Zimbabve in Pakistan, sta »neuspešni« državi, ki dirkata na konju zunanjega roba kozmokracije, kjer so svetovne mreže vladnih institucij pomanjkljive in kjer je kozmokracija nezaželena.

Mnenja znotraj con A in B glede cone C so negativna v smislu, da so države v coni C nevarne za svetovni red. To območje vključuje režime, ki aktivno zavračajo, kot jih sami imenujejo, »zahodni imperializem« ali »neokolonializem«. Ne glede na nekatere »pomembne« povezave z ostalim svetom (predvsem trgovina z orožjem, drogami...) vztrajno zavračajo procese globalizacije.

Zadnja cona, ki se nahaja zunaj shematskih meja kozmokracije, vključuje vojaška območja, ki so posejana z neeksplodiranimi minami, ruševinami, genocidom... (npr.

Sierra Leone, južni Sudan, Kongo...). Na teh območjih miroljubna in učinkovita oblika vlade komaj, da obstaja (Keane 2003: 97–101).

10. UČINKOVITA GLOBALNA VLADA

Učinkovita globalna vlada, ki si želi biti uspešna, mora zapolniti državljansko globel na treh nivojih. Prvič, nove oblike državljanstva in udeležba globalnih državljanov morajo biti zgrajene na širši odgovornosti. Drugič, pomembno vprašanje je tudi reševanje globalnih državljanskih problemov, ki se znajdejo v precepu sedanjih političnih sistemov. Hkrati mora biti »globalnim državljanom« zagotovljen prostor v obstoječih institucijah in omogočen vzvod moči v državnih strukturah. Tretjič, odnos med tradicionalnim in globalnim državljanstvom se mora razviti.

Globalno državljanstvo naj bi slonelo na globalnih političnih institucijah. Takšno državljanstvo je trenutno še utopija in njegov pomen ostaja izmikajoč se pojem. Glavna vrzel je med pojmom »kozmpolitski državljan«, ki sloni bolj na državljanskih obveznostih kot pravicah in ne potrebuje politične organizacije, ter pojmom »globalni državljan«, ki omogoča paleto pozitivnih pravnih in političnih pravic ter omogoča posamezniku močnejšo udeležbo v globalnih institucijah. Institucionalna možnost globalnega državljanstva bi bila izredno poglobljena možnost inkorporacije spornih vprašanj. Izvedljivost in učinkovitost takšnega državljanstva ostaja še vedno neznanka.

Z vidika človekovih pravic je pomembno, da vidimo paradoks med vprašanji vključitve in učinkovitosti globalnih človekovih pravic državljanov, ki si na vso moč želijo zaščititi in ohraniti državljanske pravice v dobi globalizacije. Vsakršna morebitna globalna vlada vključuje tveganje, da postane moderni tiran oz. samodržec. Da bi se izognili možnosti globalne vladne tiranije Held (v Brysk in Shafir 2004: 214) predlaga »kozmpolitsko demokracijo« z globalnim državljanstvom na različnih nivojih. Axtmann (v Brysk in Shafir 2004: 214) pravi, da tudi če upoštevamo Heldov predlog, ostaja nerešeno vprašanje razdelitve moči med državami, novimi globalnimi entitetami, odnosom med globalno politično participacijo in globalnimi socialnimi pravicami. Obstaja tudi možnost

»pohabljanja« demokratičnih globalnih institucij s strani nedemokratičnih držav v primeru globalne združitve (Brysk in Shafir 2004: 209–15).

11. ZAKLJUČEK

Huntingtonova neorealistična teorija odnosa med državljanstvom in globalizacijo pravi, da je glede na razdeljenost sveta na različne civilizacije, ki jim je skupno medsebojno nezaupanje, nemogoče ustanoviti globalno vlado, ki bi slonela na univerzalnih človekovih pravicah (Faulks 2000: 145 – 46).

Faulkus dvomi v tezo, da korenine državljanstva ležijo v individualnih družbah ter pravice in obveznosti bodo izražene v lokalnem kontekstu. Po Faulksu globalizacija zahteva, da morajo korenine državljanstva rasti navzven, hkrati pa morajo sprejeti obveznosti tudi drugih družb ter izvajati svoje pravice v sklopu različnih skupnih kontekstov. Lister predlaga, da je državljanstvo najbolje »razširiti« iz lokalne sfere na globalno. Takšno državljanstvo imenuje Heater mnogovrstno državljanstvo. Koncept mnogovrstnega državljanstva temelji na tem, da je nepotrebno ločevati državljanstvo od omejujočih kulturnih identitet, kot je nacionalnost. (Heater v Faulks 1990: 320) pravi, da če želimo vzpostaviti uspešno globalno državljanstvo, da bi lahko posamezniki imeli mnogovrstno državljansko identiteto, morajo ti isti posamezniki čutiti zvestobo do državljanske mnogovrstnosti. V »reševanju« globalnega državljanstva teorija Davida Helda govori o kozmopolitski demokraciji, ki pravi, da državljanstvo, ki je v svoji orientaciji globalno in v svojem konceptu ne vpleta samo pravic, ampak tudi razširitev odgovornosti čez meje države in zagovarja razvoj globalne vlade oziroma globalnih vladnih institucij (Faulks 2000: 148 – 49)

V iskanju rešitve izgradnje sistem globalne vladavine, bi bilo nespametno iskati to rešitev v kreiranju svetovne države. Arendtova pravi, da bi ustanovitev suverene svetovne države pomenila konec vseh oblik državljanstva (Faulks 2000: 157). Rekli bi lahko, da je problem globalnega državljanstva večplasten in izredno kompleksen, saj na eni strani potrebujemo nekakšen sistem svetovne vlade, po drugi strani pa je sistem svetovne

države vprašljiv z vidika državljanskih in človekovih pravic. Globalno državljanstvo bi bilo smiselno razvijati izven konteksta ideje o svetovni suvereni globalni državi.

Ključni koncept globalizacije, ki ustvarja postmoderno, globalno državljanstvo, temelji na splošni globalni nevarnosti, ki izhaja iz ekoloških nevarnosti in nuklearne vojne. Hobbes (v Faulks 2000: 168) pravi, da sta varnost in red, ki sta temelj vsakega državljanstva, najbolje zagotovljena v matični državi. Globalna nevarnost spodkopava zmožnost države, da omogoči vso potrebno varnost državljanom. Prav tako postavlja v novo luč odnos med državljanstvom in državo. Teoretiki kozmopolitske demokracije pravijo, da morajo biti vladne institucije, pravice in obveznosti razširjene čez državne meje (Faulks 2000: 168 –69).

Rodrik (v Brysk in Shafir 2004: 214) ponuja eno izmed rešitev državljanstva v globalni dobi, in sicer v obliki večstopenjskega ali segmentiranega državljanstva, podprtega z varnostno mrežo globalnih pravic.

Z vidika nadnacionalnih povezav so se državljani nedvoumno znašli v nepravičnem položaju. V želji, da bi se ustanovila nadnacionalna telesa, se pozablja, da brez učinkovito izvoljene zakonodajne in izvršilne oblasti, vsaka vlada lahko kaj hitro izgubi nadzor nad demokratično oblastjo. Najbolj napreden primer nadnacionalnega povezovanja je EU. Politični voditelji trdijo, da so pravice državljanov zaščitene toliko časa, dokler ima država članica ekspliciten nadzor nad vsako specifično politiko na nadnacionalnem nivoju. S porastom nadnacionalnih združenj je pomembno, da se demokratična odgovornost poveča. Državljanji zahtevajo, da se jim da zagotovilo, da bo vlada vedno delovala v njihovo korist, pa naj si bo to na nacionalnem nivoju ali nadnacionalnem. Če hočemo imeti učinkovito nadnacionalno vlado, morajo države s svojimi močnimi strukturami prepričati državljana, da ima v nadnacionalnem nivoju takšne pravice, kot jih ima v svoji matični državi. Večina ljudi občuti le majhno povezanost z nadnacionalnimi telesi, kakor je npr. EU. Super države oz. nadnacionalne skupnosti ne morejo »izsiliti« enake zvestobe in pripadnosti, kot jo uživa matična država (Horsman in Marshall 1994: 223 – 24).

Globalno državljanstvo ni nekakšen postranski, nepomemben dogodek, temveč je legitimna politična in eksistencialna potreba ter participatorni element. Predstavlja polje sodelovanja in neomejeno zahtevo multitud, usmerjeno k slehernemu posamezniku. Je sila, je vitalna zahteva proti civilnemu statusu, zasnovanem na državi, kajti država vselej stoji pred državljanom in se odloča namesto njega ali nje.

Da bi občutili življenje, je – po Negrijevih besedah – pomembno odpreti se mehanizmom odpora in možnosti (Gržinić 2006: 1–2).

Kurnik (2005: 3) pravi, da ima prakticiranje globalnega državljanstva dva vidika. Najprej gre za delovanje znotraj in proti novi realnosti globalne organizacije družbene delitve dela, na ravni korporacij in novih instanc ter organov globalnega režima. Po drugi strani pa, če upoštevamo intenzivno opredelitev globalizacije, prakticiranje globalnega državljanstva zabriše ločnico med politiko in ekonomijo, tako ljubo liberalcem. Če so naša življenja v vseh vidikih podvržena režimu kapitalistične akumulacije, potem politika ne more biti več zgolj domena družbene reprodukcije. Globalni državljan zato razume pogoje produkcije kot neposredno politične. Boj za svobodno proizvodnjo je politični boj in proizvodnja ter politika sta se popolnoma stopili.

Globalna skupnost je lahko samo neskončna koordinacija množstva interesov, ki segajo od globalnih, regionalnih, državnih in lokalnih do interesov posameznika. Globalna demokratična skupnost je lahko samo taka.

Človeštvo si mora, da bo lahko normalno preživel v »globalnem« svetu, izboriti predvsem tri osnovne pravice, ki so pogoj za vzpostavitev globalne demokratične skupnosti:

- globalno državljanstvo: to ne pomeni tudi ukinitve klasičnih držav. S tem bi vsak pridobil globalne pravice (zdaj zgolj na papirju zanje jamčijo mednarodne konvencije in deklaracije), za katere bi jamčila mednarodna skupnost. Tako bi vpeljali učinkovit sistem ščitenja človekovih pravic v vsaki državi ter rešili tudi problem beguncev;
- pravica do družbeno zagotovljenega dohodka za celotno svetovno populacijo: prepoznati je treba vse aktivnosti, ki prispevajo svoj delež k dobrobiti družbe, in jih

ustrezno nagraditi. Treba je razumeti, da je delo, ki se izvaja izven neposrednega proizvodnega procesa (v gospodinjstvih, v različnih prostovoljnih organizacijah itd.), nujno potrebno za razvoj celotne družbe in predstavlja osnovni pogoj, da lahko proizvodni proces nemoteno poteka. Izvajalci takšnih del morajo biti soudeleženi pri razdelitvi ustvarjenega družbenega bogastva in upravičeni do plačila, ki ni t. i. socialna podpora.

– pravica do prostega dostopa in uporabe znanja, informacij in komunikacij ter njihovih učinkov. Ta pravica omogoča enakopravne možnosti za izobraževanje, sodelovanje in napredek vsakega posameznika družbe, brez omejitev (Železnikar 2005: 1–2).

V 21. stoletju smo priča eroziji idej o nacionalnem državljanstvu. V odsotnosti pravic lahko trdimo, da je socialna varnost v nevarnosti in da se vse, kar so pionirji državljanstva skušali ustvariti, obrača v nasprotno smer.

Hipoteze, ki smo jih postavili na začetku dela, ne moremo v celoti sprejeti ali zavrniti, saj državljanstvo v dobi globalizacije ima prihodnost pod pogojem, da bodo državljske obveznosti in pravice doživele globalno širitev in zaščito. Vsekakor bo državljanstvo v dobi globalizacije doživelo spremembe in se bo moralo prilagoditi novim pogojem, novemu času in novim izzivom. Od nas samih pa je odvisno, ali bo državljanstvo v globalni dobi doživelo svoj razcvet ali svoj konec. Vsi državljani potrebujejo znanje in veščine, da bodo kot usposobljeni državljani sveta svojo globalno družbo razumeli, v njej sodelovali in imeli do nje kritičen odnos. To pa sproža temeljne izzive na vseh področjih življenja, vključno z izobraževanjem. Na eni strani imamo željo, moč in voljo povezati svet in ljudi, po drugi strani pa smo zmožni stopnjevati konflikte do točke svetovnega uničenja.

V času globalizacije svet vrta komuniciranje, ki je odlično sredstvo za uresničitev načrtovanih ciljev (Čater 2002: 4). Naj bo torej konstruktivno komuniciranje tisti element, ki bo uresničil cilj mnogih, to je globalno državljanstvo.

12. VIRI IN LITERATURA

1. Archibugi–Koenig, Mathias (2002): Mapping Global Governance. V David Held in Anthony McGrew (ur): *Governing Globalization, Power, Authority and Global Governance*, 46–49. Cambridge: Polity Press.
2. Ardit, Benjamin (2003): *From globalism to globalization: Politics, citizenship and resistance*. Dostopno na <http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/26/2/Arditi.pdf#se arch='globalization%20and%20citizenship> (12. marec 2006).
3. Audigier, Francois (2000): *Osnovni pojmi in ključne kompetence izobraževanja za demokratično državljanstvo*. Dostopno na http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/mednarodno/solstvo/pdf/Francois_Audigier.pdf (5. avgust 2006).
4. Banks, James A. (2003): *Educating Global Citizens in a Diverse World*. Dostopno na <http://www.newhorizons.org/strategies/multicultural/banks2.htm> (1. junij 2007).
5. Beck, Ulrich (2006): *The Cosmopolitan Vision*. Cambridge: Polity Press.
6. Bibič, Adolf (1990): Renesansa državljanstva, konsenz in princip večine. V Stane Kranjc, Berni Strmčnik (ur.): *(Kon)federalizem: večinsko odločanje in konsenz*, 11–26.
7. Brysk, Alison in Gershon Shafir (2004): *People Out of Place: Globalization, Human Rights, and the Citizenship gap*. London: Routledge.
8. Clark, Ian (1997): *Globalization and Fragmentation: International Relations in the Twentieth Century*. New York: Oxford University Press.
9. Čater, Asta (2002): *Psihologija komuniciranja zaveznica kriminalistov*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
10. Dower, Nigel (2000): The Idea of Global Citizenship – A Sympathetic Assessment. *Global Society* 14(4), 553–67.
11. Drole, Vesna (2004): *Pomen države in nacionalne identitete v času globalizacije*. Dostopno na <http://www.ish.si/~ljish8/files/PDF2002–2004/Drole–V–Pomen–2004.pdf> (25. maj 2007).
12. Faulks, Keith (2000): *Citizenship*. London: Routledge.
13. Gržinić, Marina (2006): *Nova Evropa Antonia Negrija*. Dostopno na http://www.cnvos.si/sektor/3_4/imperij4.htm (2. avgust 2006).

14. Hague, Rod, Martin Harrop in Shaun Breslin (1998): *Comparative government and politics: An introduction*. Basingstoke, London: Macmillan.
15. Held, David (2000): Regulating Globalization. V David Held in Anthony McGrew (ur.): *The Global Transformation Reader: An Introduction to the Globalization Debate*, 420–30. Cambridge: Polity Press.
16. Horsman, Mathew in Andrew Marshall (1994): *After the Nation – State*. London: HarperCollins Publishers.
17. Južnič, Stane (1992): Državljanstvo. V Bibič, Adolf (ur.): *Nastajanje slovenske državnosti*, 409–17. Ljubljana: FDV.
18. Južnič, Stane (1993): *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Keane, John (2003): *Global Civil Society?* Cambridge: Cambridge University Press.
20. Klemenčič, Eva in Bogomir Novak (2007): *Trener NLP kot državljan sveta*. Dostopno na http://www.geocities.com/nlpmojster/trener_drzavljan.rtf (25. maj 2007).
21. Kurnik, Andrej (2005): *Prekariat v Mariboru*. Dostopno na http://www.dostje.org/Prekla/article.php3?id_article=58 (25. maj 2007).
22. Lecca, Jean (1997): Vprašanja o državljanstvu. V Adolf Bibič (ur.): *Kaj je politika?*, 270–90. Ljubljana: ZPS.
23. Leksikon Cankarjeve založbe 2000. Ljubljana: CZ.
24. Leskošek, Vesna (2006): *Neoliberalni napad na socialno državo*. Dostopno na <http://www.krtaca.si/revija/kritika/neoliberalni-napad?PHPSESSID=c5117f1f2d85cfaf7fe38eb4f494f67e> (10. avgust 2006).
25. Lipschutz, D. Ronnie (2004): *Constituting Political Community, People Out of Place: Globalization, Human Rights, and the Citizenship gap*. London: Routledge.
26. Matteucci, Nicola (1999): *Država*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
27. Nash, Kate (2000): *Contemporary Political Sociology: Globalization, Politics, and Power*. Oxford: Blackwell Publishers.
28. Pikalo, Jernej (1999): Koncept etične enodimenzionalnosti francoskega državljanstva v pogojih globalizacije. *Teorija in praksa* 36(3), 390–404.
29. Rebolj, Anja (2004): *Koncept državljanstva v transnacionalni perspektivi*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

30. Rubenstein, Kim (2004): *Globalisation and Citizenship and Nationality*. Dostopno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=530382 (12. marec 2006).
31. Scholte, Jan Aart (2005): *Globalization: A Critical Introduction*, Second Edition. New York: Palgrave MacMillan.
32. Steenbergen, Bart van (1994): *Condition of Citizenship*. London: Sage.
33. Urry, John (1999): Globalization and Citizenship. *Journal of World-Systems Research* V(2), 311–24.
34. Zupančič, Mihela (2003): *Državljanstvo EU – vir legitimnosti evropske integracije?* Dostopno na http://www.mirovni-institut.si/slo_html/publikacije/Zupancic01.pdf (24. maj 2007).
35. Železnikar, Zoran (2005): *Delitev namesto kopičenja*. Dostopno na http://www.prisluhni.si/index.php?option=com_content&task=view&id=89&Itemid=201 (8. avgust 2006).
36. Wiseman, John (1998): *Alternatives to oppressive globalisation? Thinking and acting strategically at global, regional, local and national levels*. Dostopno na <http://www.internazionaleleliobasso.it/Wisemanessay.PDF> (12. marec 2006).